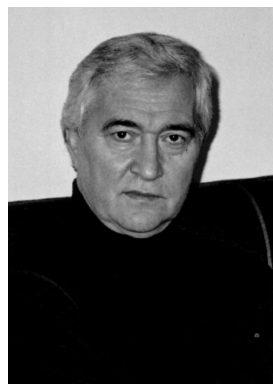
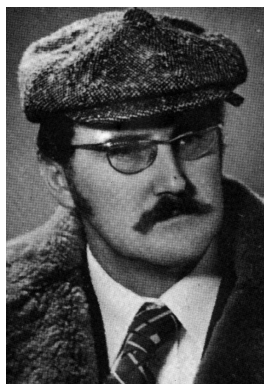

Добрило Ненадић
Гојко Шантић

МАГЛА

драма у два чина

Добрило НЕНАДИЋ, рођен у Вигошту 23. октобра 1940.

Библиографија: *Дорошеј*, роман, I, II, III издање, Рад, БИГЗ, Народна књига, Београд 1977., 1979., 1980., укупан тираж 15.500 примерака. *Дорошеј*, IV, V, VI издање, Народна књига, Београд 1981., 1984., 1987., укупан тираж 30.000 примерака. *Дорошеј*, VII издање, Компанија Доротеј, Параћин, 1994., тираж 500. *Дорошеј*, VIII издање, Литопапир, Чачак, 1997., тираж 1.500 примерака. *Дорошеј*, словеначко издање, Младинска књига, Љубљана 1979., тираж 2.500. *Дорошеј*, руско издање, Радуга, Москва, 1982., тираж 50.000. *Дорошеј*, пољско издање, Wydawnictwo łódzkie, Лођ, 1986., тираж 10.000. *Киша*, роман, I, II издање, Народна књига, Београд 1979., 1982., укупан тираж 10.000. *Врева*, роман, Народна књига, Београд 1981., тираж 5.000. *Пойлава*, роман, Народна књига, Београд 1982., тираж 5.000. *Сјашисци*, роман, Српска књижевна задруга, Београд 1983., тираж 5.000. *Дивље звезде*, роман, I, II издање, Народна књига, Београд 1985., 1987., укупан тираж 15.000 примерака. *Роман о Обилићу*, Народна књига, Београд 1990., тираж 5.000. *Поларна свећлосци*, роман, самостално издање, Ариље 1995., тираж 2.000. *Ахилије*, новела, Културни центар, Ариље, Просвета, Београд, Књига комерц, Београд, 1996., тираж 2.000. *Десјоји и жрјива*, роман, I, II, III, IV, издање, Просвета, Београд, 1998., 1999., 2000., укупан тираж 4.000 примерака. *Десјоји и жрјива*, V издање, Народна књига, Београд, 2000., тираж 2.000. *Ураган*, роман, Народна књига, Београд, 1999., тираж 1.000. *Брајан*, роман, Народна књига, Београд, 2000., тираж 2.000. *Сабла грофа Вронског*, роман, Народна књига, Београд, 2002., тираж 1.000. *Победници*, роман, самостално издање, Ариље, 2004., тираж 1.000. Награде: Награда Народне библиотеке Србије за најчитанију књигу: – за роман *Дорошеј* 1978.; – за роман *Десјоји и жрјива* 1999. Награда Меша Селимовић за роман *Десјоји и жрјива* 1998. Просветина награда за роман *Десјоји и жрјива* 1998. Награда Златни бестселер: – за роман *Десјоји и жрјива* 1998.; – за роман *Брајан* 2000. Рачанска повеља за роман са историјском темом, *Брајан* 2000. Библос, за 2000. и 2001. годину за укупно стваралаштво.

Гојко ШАНТИЋ, рођен у Мостару 1946. Дипломирао је глуму на Академији за позориште, филм, радио и телевизију 1967. у класи професора Мате Милошевића.

Добитник је Академијине награде “Страхиња Петровић” за дипломски испит. Од исте године је члан Југословенског драмског позоришта, где је и данас у статусу првака.

На сценама Југословенског драмског позоришта, “Атељеа 212”, Народног позоришта, Београдског драмског позоришта, Дубровачких летњих игара, Црногорског народног позоришта и Нишког народног позоришта одиграо је седамдесет улога. Гостовао је и наступао на сценама Москве, Петровграда, Париза, Берлина, Беча, Букурешта, Софије, Цириха, Венеције, Трста, Граца, Штутгарта, Гагенауа, и свих већих градова бивше Југославије. Отело, Просперо, Фалстаф (Шекспир); Кориолан (Шекспир – Брехт); Ставрогин, Занесењак (Достојевски); Позднишев (Толстој); Сид (Корнеј); Левборг (Ибзен); Есекс (Брукнер); Владика Данило, Раде Томов (Његош); Вук Исакович (Црњански); Андреј, Гајев (Чехов); Зарија (М. Новковић); Дробац (Љ. Симовић); Макс (Андрић); Вукашин Катунцац (С. Ковачевић); Пљакидон (М. Ђукић); Карађорђе (М. Шеварлић); Родољуб (В. Савић); само су неке од Шантићевих позоришних креација.

Остварио је тридесет улога на телевизији. Најпознатија улога на филму му је *Дорошеј*, према истоименом роману Добрила Ненадића. На радио Београду тумачио је преко сто улога; објавио преко педесет текстова из области позоришне уметности у часописима “Одјек”, Књижевне новине”, “Књижевна реч”, “Лудус” и “Драма”; објавио књигу есеја “Тело глуме” 1999. у издавачкој кући “Драганић”, едицији “Арс драматика” 1979. Његошеву опроштајну беседу “Ја Раде Томов” и 1992. “Фалстафов дневник”; драматизовао Његошеву “Лучу микрокозма” (праизведба – 1988.).

Награде и признања: Годишња награда “Југословенског драмског позоришта” за године: 1978., 1979., 1986., 1993., 2000. Годишња награда београдског СИЗ-а за културу 1969. Награда за најпоетичнију улогу на филмском фестивалу у Нишу 1981. Годишња награда Београдског фонда за културу 1986. Октобарска награда града Београда 1986. Годишња награда Радио телевизије Београд 1987. Годишња награда Радио Београда 1988. Награда “Петар Кочић” за културу говора на српском језику 1993. Награда “Златни беочуг” за трајни допринос култури Београда 1993. Награда за најбољу мушку улогу Позоришни сусрети “Јоаким Вујић” 1995. Награда “Миливоје Живановић” за најбољег глумца на петим “Глумачким свечаностима Миливоје Живановић” у Пожаревцу 2000. Награда за најбоље одиграну улогу (сегмент) на двадесетим “Бориним позоришним данима” у Врању 2000. Награда “Златно перо” за најбоље написан есеј о глумцу на осмим “Глумачким свечаностима Миливоје Живановић” у Пожаревцу 2003. “Вукова награда” 2002.

Добрило НЕНАДИЋ
Гојко ШАНТИЋ

МАГЛА

драма у два чина

ЛИЦА
према редоследу појављивања:

СПАСОЈЕ, власник хотела
МАЦА, куварица и портир у хотелу
РАПАЈИЋ, поручник, коначар
МАРИЈА, кћер београдског велетрговца
МОРЦУЛА, наредник радиотелеграфиста
ШОЈКА, наредник радиотелеграфиста
ВАЊА, руски емигрант, бивши професор филолог
БАРАЛИЋ, наредник, архивар
МИЛОШЕВИЋ Александар, мајор, командант Другог шумадијског корпуса
НЕДИЋ Нешко, мајор, командант Ваљевског корпуса,
начелник Рачићевог штаба Србије
РАЧИЋ Драгослав командант Церско – мајевичке групе корпуса, затим
командант Србије
ВАСИЋ Драгиша, књижевник, адвокат,
потпредседник Српског културног клуба, дописни члан Српске краљевске
академије, идеолог равногорског покрета
СМИЉАНИЋ Душан, мајор, командант Шумадијске групе корпуса
КАЛАБИЋ Никола, мајор, командант Опленачке групе корпуса
(Горске гарде)
МАНГАШ, виолиниста
ВЕРЕЦИЋ, Васићев послани
ПАЛОШЕВИЋ Миодраг, пуковник, делегат Врховне команде.

- МАЦА: Она печа неће.
- СПАСОЈЕ: Је ли она нормална?
- МАЦА: Све сам покушала. Неће и неће. Вели: платила сам до првог новембра и остајем до првог.
- СПАСОЈЕ: А остали?
- МАЦА: Сви су пристали.
- СПАСОЈЕ: Јесу ли тражили да им се врате паре?
- МАЦА: Ма јок. Захваљују богзна како што сам им рекла.
- СПАСОЈЕ: Јеси ли нудила да им вратиш?
- МАЦА: Ама јесам. Какве паре! Хтели су још и да ме часте. Срећни и пресрећни што су на време сазнали.
- СПАСОЈЕ: Јеси ли им шта узела?
- МАЦА: Нисам богами. Ти знаш да ја никада нисам била таква.
- СПАСОЈЕ: И шта она каже: неће, је ли?
- МАЦА: Неће.
- СПАСОЈЕ: После јој крив ђаво. Да ли ти уопште знаш ко је она?
- МАЦА: Откуд бих ја то знала. Некаква београдска богаташица, шта ли.
- СПАСОЈЕ: Шта си ти њој рекла?
- МАЦА: Ваљда све.
- СПАСОЈЕ: Па да, све оно. Да долазе четници, да су нам наредили да испразнимо хотел...
- МАЦА: Јесте, јесте. И оно све остало, да су опасни...
- СПАСОЈЕ: И, она, ништа?
- МАЦА: Ништа! Ништа!
- СПАСОЈЕ: Можда она мисли да се ти с њом завитлаваш.
- МАЦА: Е, па сад, шта она мисли, ђаво ће га знати.
- СПАСОЈЕ: Добро, кад чачка мечку, нека се сама носи. Ми ћемо да кажемо њима да смо све покушали али да немамо моћи, не можемо се ми рвати са неком лудом.

- МАЦА: Нека нам је добри Бог у помоћи. Они су се изнервозили, ништа им не полази за руком. Краљ их напустио, Енглези и Американци их напустили, Руси долазе. Они су кивни на све и свакога...
- СПАСОЈЕ: Откуд баш нас да изабери!?
- МАЦА: Ко држи хотел не бира госте. Свакоме су врата отворена.
- СПАСОЈЕ: Откуд баш овде у Ивањици да се окупе, зар је мало других места и вароши? Какви смо баксузи нас ће задњег дана рата погодити бомба.
- МАЦА: Десило се, шта сад да радимо. Слушај Спасоје ја сад морам у кухињу да спремам, не могу у исто време и на портирници и у кухињи. Замени ме мало молим те. Спадох с ногу човече!
- СПАСОЈЕ: Која сам ја несрећа, који сам ја баксуз. Ако ми ови не разапну кожу на шиљак, разапне је Руси и партизани. Погибија ми не гине, окрени обрне, врат ми је у процепу. Не знам. Не знам.
- МАЦА: Добро, добро сад. Да ли да метем сармицу у марамици?
- СПАСОЈЕ: Мети Мацо и сармицу.
- МАЦА: Колико?
- СПАСОЈЕ: Шта колико?
- МАЦА: За колико људи забога?
- СПАСОЈЕ: А то? Не знам.
- МАЦА: Како не знаш? Што их ниси пито?
- СПАСОЈЕ: Јеси ли ти при себи, жено? Да ме прогласе за шпијуна?
- МАЦА: Ама мораш да знаш за колико људи спремаш вечеру. Шта ако запне, тек ће онда бити зло и наопако.
- СПАСОЈЕ: Спремај за тридесет, педесет, спремај макар бацили. Ко ће сад да рачуна шта ће да се исплати а шта неће. Да сачувамо главе, цаба ти остало.

Улази Рајајић.

- РАПАЈИЋ: Је ли све у реду?
- СПАСОЈЕ: Јесте госин поручниче. Пеку се прасад и јагњад, све ће...
- РАПАЈИЋ: За хотел питам. Јесу ли све собе слободне?

- СПАСОЈЕ: Све осим једне. Једна женска из Београда неће да изађе.
- РАПАЈИЋ: Ко је та?
- СПАСОЈЕ: Не знам, али није се узбудила кад сам онако изосола помену да ви долазите. А можда је и ваша?
- РАПАЈИЋ: Наших је сад мало. И које су биле нису више. Жене су као пацови, нањуше кад почне пропаст. Не треба ти да гледаш мапу, покрете трупа и распореде армија. Гледај жене.
- МАЦА: Одох ја. Значи да приставим сармицу за педесет?
- РАПАЈИЋ: Раније нико није питао. Раније се све знало. Чим нас помену сви одмах знају да уз то иде гибаница. Добро, а шта спремаш партизанима?
- МАЦА: За њих никада нисам спремала. Не знам шта они једу.
- РАПАЈИЋ: Е, видиш, они зобљу глогиње и купине, штрпну ту и тамо по коју печурку или корен гладишевине. Само шумске ствари, ништа ово што на њиви, у тору и обору расте. Боже сачувај. Они су свеци. Кљуцају около као тике небеске. Тако бар они кажу.
- СПАСОЈЕ: Ајд' ти, Мацо, ради свој посао. Господин поручник се мало шали.

Маца излази. Улази Марија.

- МАРИЈА: Дошла сам да се жалим на ваше особље.
- СПАСОЈЕ: Шта није у реду са мојим особљем?
- МАРИЈА: Поручила сам доручак пре два сата и још увек чекам.
- СПАСОЈЕ: А ја сам вама поручио, не знам да ли су вам то пренели, да ми у овим приликама нисмо у могућности да вас угостимо.
- МАРИЈА: Пренето ми је.
- СПАСОЈЕ: Па? Ево господин поручник...
- РАПАЈИЋ: Рапајић, госпођице!
- СПАСОЈЕ: Да, Рапајић, може он да вам објасни о чему се ради. Искрсле су неке ствари... и...
- РАПАЈИЋ: Допустите да се умешам. Хотел је привремено реквириран за потребе Југословенске војске у отаџбини.
- МАРИЈА: И шта ја треба сад да радим? Да спавам у шуми?
- РАПАЈИЋ: Да ли ви уопште схватате ситуацију?

- МАРИЈА: Не.
- РАПАЈИЋ: Одакле сте?
- МАРИЈА: Из Београда.
- РАПАЈИЋ: Како то да сте овде?
- МАРИЈА: То је моја приватна ствар.
- РАПАЈИЋ: Неће бити. Ово је рат и нема више приватних ствари.
- МАРИЈА: На овој згради стоји фирма хотела.
- РАПАЈИЋ: Побегли сте из Београда? Зашто?
- МАРИЈА: И ваши беже.
- РАПАЈИЋ: То је друго. Ви сте се нашли у зони ратних дејстава а у зони ратних дејстава важе правила која прописује Ратна служба, то је закон кога сви држављани ове земље треба да се држе без обзира да ли су војници или цивили, да ли су мушкарци или жене. Сви одреда и без изузетака.
- МАРИЈА: Зар је та ваша Ратна служба још увек на снази?
- РАПАЈИЋ: А зашто не би била, молићу лепо?
- МАРИЈА: Зато што је одавно све у расулу и што више никакви закони и никаква правила не важе.
- РАПАЈИЋ: Важе госпођице, још како важе, важе баш сада.
- МАРИЈА: Зашто баш сада?
- РАПАЈИЋ: Зато што је још увек на снази уставни поредак иако су Руси и домаћи комунисти запосели јуче престоницу. У овом тренутку овом земљом још увек влада њен легитимни и законити владалац Петар Други и на снази су сви закони које је донела Народна скупштина. Дакле и Ратна служба.
- МАРИЈА: Како то да се ви позивате на уставни поредак а сасвим спокојно прелазите преко моје жалбе?
- СПАСОЈЕ: Ако неко пита где сам, реците му да сам отишао да плачем.
- Спасоје излази.*
- МАРИЈА: Ако постоји поредак, онда молим да ми се донесе доручак и молим да натерате власника овог хотела да се држи прописа. Онда ћу ја вама стварно веровати да држите власт и да спроводите законе. Уосталом, ја знам да ће у овај хотел доћи господин Драгиша Васић. Он је познати правник. Овај спор ћемо пред њим расправити.

РАПАЈИЋ: Како то да ви знате ко ће овде доћи?

МАРИЈА: Е, па ето, знам.

Марија излази. Чују се џласови, кораџи, џрескање врајџима.

МОРЦУЛА: *(off)*
Пази куд стајеш. Јеси ли ћорав! Где си покупио ове ћалове.

ШОЈКА: *(off)*
Одозго, одозго... Придржи, ај још мало, еј чекај, чекај, полако...

Најџоварени ојремом радио–стџанице, улазе Морцула, Шојка и неколико чејџника.

МОРЦУЛА: Да сместимо радио–станицу овде, ако ви немате какав други распоред?

РАПАЈИЋ: Да, да. У реду је.

На крају оспџају Морцула и Шојка којџ џојрављају кварове на ајџарајџима и џо ће чинџџи све време док буду на сцени.

МОРЦУЛА: Имаш ли шибицу?

ШОЈКА: Откуд мени, човече, шибица кад знаш да не пушим? Шта ће ми?

МОРЦУЛА: Да запалиш ватру, да се огрејеш, да скуваш себи чај или попару. Три године си у шуми. Ваљда си некад запалио сам ватру или си стално чеко да ти неко други коломати око гузице.

ШОЈКА: Не мораш барем ти да ме сењаш за којекакве бесмислице.

Морцула узалуд џокушава да ујали овлажену шибицу.

МОРЦУЛА: Замисли! Ни једно зрно неће да кресне.

ШОЈКА: Провуџи дер тај кабел отуд.

МОРЦУЛА: Ау, како је ово. Па ми овде не можемо да урадимо ништа. Баш сада, баш сада. Требало би да престанеш да пијеш, уздржи се мало.

ШОЈКА: Ја пијем? Какве то има везе?

МОРЦУЛА: Добро, моје је да ти кажем. Напијеш се и почнеш да блебећеш.

ШОЈКА: А ти си бољџи, молићу фино, ти си пуслица.

- МОРЦУЛА: Нисам, али барем боље носим пиће. Не лајем. Не мудрујем. Пијем и ћутим.
- Улази Вања.*
- ВАЊА: Извињите, гаспадињ офицер.
- ШОЈКА: Ни ја, ни он, нисмо официри. Ми смо само обични наредници, мученици. Ситне рибе.
- ВАЊА: Ах, шћорт, ја не знају, ну добро. Прашћајте мења. Ја стареј дурак. Извињите. Радио Белграде, где он?
- МОРЦУЛА: Ко сте ви?
- ВАЊА: Прашћајте мења, ја не поњемајут војска, ја прафесор фильолог.
- ШОЈКА: Јак си ми ти филолог, баћушка, овде си вероватно више од двадесет година а ниси научио српски.
- ВАЊА: Ја специјалист арамејског и хебрејског јазика, а ту у вас, не бил места за мења. Арамејски јазик, њим гавариљ хоспод наш Исус Христ, а овде никаго не хтел ућит. И так ја тољка партир адињ маљи хотел, а бил сам в Петербурге прафесор уњиверситета.
- ШОЈКА: Са радио Београдом, баћушка, ствар стоји овако. Он је умукао. Е сад, зашто је умукао, зашто више не лаје на немачком, ја то, баћушка не знам. Или су га Немци демонтирали и однели са собом своју опрему, или су дигли у ваздух и опрему и читаву зграду, или су ваши, Руси, упали, узели станицу... Тако. То су нагаћања. Само знам да Београд, који је иначе најјача станица у Европи...
- ВАЊА: Најјача?! Нисам то знао. Интересантна. Најјача! Хм. Добро, могуће.
- МОРЦУЛА: Да, да, радио Београд је доиста био најјача немачка станица. Јесте, јесте. Чуо се доле до северне Африке, тамо је био Ромелов Афрички корпус и горе до Норвешке. Па да.
- ШОЈКА: Чуо се а сад се више не чује. Ваши су га стисли за гушу. Ја тебја аслабаћил, па за гушу.
- ВАЊА: Моји?
- ШОЈКА: Руси. Ваљда сте ви Рус?
- ВАЊА: Рус јесам али нисам баљшевик. Баљшевики, ну, ти разбојници, злодеји.

- ШОЈКА: Ја, ја, па добро, али су ваши, згодно је, знате језик и сад можете да будете толмач кад дођу.
- МОРЦУЛА: Па дошли су. Ено их, плинули су по Београду, а ускоро ће и овде пријехал, је л' се тако каже, пријехал. А и ми професоре помало учимо, злу не требало.
- ВАЊА: Овде да дођу?! Овде! Њет. Њет. То ње можно. А где ја? Хоспоне, боже мој. Ја пракљет. Куд ја?

Вања као оћарен крене ка излазу где се размимоиће са наредником Баралићем и још једним који ѡећле ѡећки ковчећ са архивом. Баралић ѡићом вади докуменћие и размешћиа их ѡо сћолу. Њећов ѡраћилац излази.

- МОРЦУЛА: Где си ти колега Баралићу, забога, забринули смо се за тебе? Нисмо навикли. По теби смо навћјали сатове, а ти, ето, почео да касниш.
- БАРАЛИЋ: Ја, ја, навћјали сатове. Може бити, може бити.
- МОРЦУЛА: Па да, увек си био узоран чиновник, прецизан чиновник.
- БАРАЛИЋ: Слушај Морцула, окани ме се, нисам расположен. Јасно? Пукао ми је паоц на точку, кисли смо на хладноћи и у блату, сви пролазе нико да се осврне и да у помоћ при- текне. Кад кажемо да превозимо архиву, само одмахну руком и проћу.
- МОРЦУЛА: Ко ме је данас и до чега стало. Док се остали радују скором свршетку рата, ми вучемо архиву.
- БАРАЛИЋ: Архива, архива! То је сав мој живот, читав век сам провео претуррајући по папирима, то је сва моја каријера. Служио сам часно. Остало ми је само два месеца до пензије, само два месеца.
- ШОЈКА: Ти, бре, причаш о некаквој пензији као да је ово нормално стање и нормална држава.
- БАРАЛИЋ: Биће ако није. Ускоро, надам се.
- ШОЈКА: Можда ће и бити, само, тамо, изгледа за нас места нема.
- БАРАЛИЋ: Ти за моју пензију не брини.
- ШОЈКА: Разговарамо. Немој се одмах љутити.
- БАРАЛИЋ: Нисам расположен. Покисао сам, уморан сам.

Улази мајор Александар Милошевић.

- МИЛОШЕВИЋ: Јесте ли се сместили, господо наредници?

- ШОЈКА: А, тако некако господине мајоре.
- МИЛОШЕВИЋ: Важно је да не кисне за врат. Гадно време. Време је да се почне ложити.
- ШОЈКА: У нека срећна времена и у некој срећној земљи.
- МИЛОШЕВИЋ: Да, да... Господине Баралићу...
- БАРАЛИЋ: Изволите, господине мајоре.
- МИЛОШЕВИЋ: Немојте одмах тако круто, званично. Дошао сам до вас приватно.
- БАРАЛИЋ: Оппростите, навика.
- МИЛОШЕВИЋ: Добро, добро. Ви сте, колико ја знам, читаву службу провели у штабовима дивизије и армије, па сте једно време и у Генералштабу били, зар не?
- БАРАЛИЋ: Тачно. Административна струка.
- МИЛОШЕВИЋ: Наша архива располаже великом грађом, надам се?
- БАРАЛИЋ: Све смо сачували. Није било лако, у сталном покрету, по снегу, мразу, по киши, у свакаким дерутним кућеринама где смо се привремено смештали потуцајући се од немила до недрага. Све најважније документе имамо.
- ШОЈКА: За комунистичке иследнике.
- БАРАЛИЋ: Шта рече Шојка?
- ШОЈКА: То што си чуо. За комунистичке иследнике. Сачували сте све за њих, црно на бело.
- МОРЦУЛА: Шојка завежи, чујеш ли ме!
- МИЛОШЕВИЋ: Непосредно пред рат, радили сте у Административном одељењу Генералштаба?
- БАРАЛИЋ: Да, радио сам тамо.
- МИЛОШЕВИЋ: Онда знате ко је наш нови шеф.
- БАРАЛИЋ: Мислите на дивизијског генерала Борисава Ристића, новог министра војске и начелника Штаба Врховне команде?
- МИЛОШЕВИЋ: Да, на њега. Занима ме ко је човек кога су поставили уместо нашег Чиче, нашега Драже.
- БАРАЛИЋ: О њему, заиста, не знам готово ништа, осим да је непосредно уочи рата постављен за команданта Мурске дивизије.

МИЛОШЕВИЋ: Мурска дивизија је била, колико ја знам, у саставу Четврте, загребачке, армије.

БАРАЛИЋ: Тако је.

МИЛОШЕВИЋ: Три дана рата, и готово.

БАРАЛИЋ: Два.

МИЛОШЕВИЋ: Наш генерал се није баш прославио.

БАРАЛИЋ: Није.

МИЛОШЕВИЋ: А сад га метило место Драже.

БАРАЛИЋ: Боље би ми било да држим воду у устима јер ко сам ја, ситни наредничкић, остало ми је који месец до пензије.

МИЛОШЕВИЋ: Ма нисам ни ја нека велика чивија, ни мене нико ни за шта не пита. Разговарамо. Видиш, ја сам заволео војни позив и нисам се никад покајао, али љубав према књижевности ми је заувек остала. То ти је као кашаљ, никад да се искашљеш. Па ето, ко зна, можда једнога дана кад се рат оконча да седнем и да напишем нешто о овој нашој голготи и нашем страдању. Ко зна...

ШОЈКА: Ма који мој, голгота. Издаја, бре, невиђена издаја.

МИЛОШЕВИЋ: Молим?

МОРЦУЛА: Шојка, ћути молим те.

БАРАЛИЋ: Господине мајоре, неки документи у архиви су доступни, неки нису, ако на то мислите. Али, друго сте ви, господине мајоре, вама ће сигурно дозволити, ви сте ипак командант корпуса.

МИЛОШЕВИЋ: Све је то привремено и по нужди. У нас су капетани и мајори на дужностима које би у нормалним условима вршили бригадни и дивизијски генерали. То је тако. Да, ко зна...

Милошевић излази.

ШОЈКА: Шта хоће овај?

МОРЦУЛА: Не зна ни он шта хоће. Наводно, он ту нешто пише и тако. Пита има ли грађе. Ма пусти. Ухватила их паника. Не знају куд ударају.

ШОЈКА: Не знам, нисам код куће. Мени Дража није дао никакав положај, никакву власт, ја сам стално гвирао у скалу, стрепео хоће ли црћи ова или она лампа, напрезао ове

јадне уши не би ли шта чуо између крчања и пиштања. Е, а они, господа официри, то је већ нешто друго, они су царевали овуда.

БАРАЛИЋ: Добро сад, то им и припада. Ко је вама крив кад нисте школе учили.

ШОЈКА: Ето им њихове школе. Шта је овај онда код тебе долазио, кад има те школе, Шта тебе има да пита, који мој? А и ти имаш као неке школе, мани га.

БАРАЛИЋ: Добро то, ма ја сам хтео нешто друго да кажем. Ово. Видите, ово је неко намерно удесио. Ко је ово смишљао баш је добро смислио. Наговорили Краља да смени Дражу и да на његово место постави некаквог Ристића. И сад рачунају овако: пола нас ће из овога или онога разлога прихватити Краљев указ, а пола ће остати уз Дражу.

МОРЦУЛА: Тачно. Добро си то приметио.

Улазе Драгослав Рачић, Нешко Недић и Драгиша Васић.

РАЧИЋ: Шта је ово овде?! Ко вам је рекао да се овде уселите?

МОРЦУЛА: Изволите господине мајоре. Нико нам није рекао. Видели празну просторију па се уселили. Техника не сме да стоји напољу, кишно је време. Био је Рапајић, он ништа није рекао.

РАЧИЋ: Који сад па Рапајић?

МОРЦУЛА: Поручник Рапајић, коначар.

НЕДИЋ: Тачно. Он је мој човек. Одредио сам га за коначара.

РАЧИЋ: Е, Нешко, јесте ти коначар, алал му вера. Сместио писаре и радио-станицу у приземље а нас ће ваљда на таван, као голубове гушане. Ајде, чистац одавде. Ајде, шта чекаш!

МОРЦУЛА: Али господине мајоре, почели смо да монтирамо, били смо у квару. За сат имамо саобраћај. "Вили" и "Тетас". За два сата "Врховна".

РАЧИЋ: Па онда пожури. Док се овде са мном справљаш, можеш да купиш ту скаламерију и да се попнеш на таван. Са тавана ћеш боље да се чујеш. Ха! Ово ми је добро испало? Еј, пази ово, није лоше, са тавана ћеш боље да се чујеш.

Морицула, Шојка и Баралић скућљају своје сивари и они ће до краја сцене да излазе и улазе пресељавајући своју ојрему, сиварајући атмосферу хаоса и помећње.

- РАЧИЋ: Нешко, колико тренутно бројимо?
 НЕДИЋ: Укупно?
 РАЧИЋ: Приближно, наравно.
 НЕДИЋ: Тешко је рећи. Око сто двадесет хиљада у западној Србији. Стање се мења из часа у час.
 РАЧИЋ: Је ли стигао Палошевић?
 НЕДИЋ: Не знам. Можда јесте.
 РАЧИЋ: Морао би то да знаш. Ти си начелник штаба.

Недић рашири карџу по сџолу, надноси се и оловком уцрџава позиције јединица.

- НЕДИЋ: Млавска група корпуса Оцокољић Пазарац, у прикупљању око Виче, стање 7.895. Опленачка група, Ерик, око 6.000, не знам тачно, Ерик сваки пут шаље друкчије стање, час му се смањује час повећава, без икакве логике.
 РАЧИЋ: Пусту сад то, касније ћемо. Ионако сви команданти долазе.
 ВАСИЋ: Сви осим главног.
 РАЧИЋ: Да, осим главног а њега заступа пуковник Палошевић.
 ВАСИЋ: Е, сад, питање је ко је главни, зар не и кога Палошевић заступа.
 РАЧИЋ: Зато и зовемо ову конференцију да коначно одлучимо о томе ко је наш командант и чије наредбе слушамо.
 ВАСИЋ: Сада када треба делати брзо и одлучно, ми тек треба да установимо ко нам је командант.
 НЕДИЋ: Прво да видимо шта о томе има да каже представник Врховне команде – Палошевић. Он ће донети смернице.
 ВАСИЋ: Чије смернице? То је питање: чије смернице?
 НЕДИЋ: Ми смо само војници, научени смо да извршавамо наређења. До сад је тако било. Зна се ко доноси важне одлуке.

Рачић несврџливо корача. Засџане над Морицулом који њећља око ојреме а заџим се издере на Баралића који се окреће око себе у недоумици како да сам изнесе ковчеж у кога је сложио џаџице архиве.

- РАЧИЋ: Шта ви чекате? Губите се са тим! Губите се.
(Васићу)
Опростите господине пуковниче. Живци.
- ВАСИЋ: Не зовите ме пуковником, знате да то не волим.
Морцула љокуји осџаџак оџреме а Баралићу џриџекне Шојка у џомоћ око ковчеџа. Излазе. У даљем џоку неко од њих ће се увек враћаџи да узме неџио шџо је у брзџни забораџио. Улази Раџаџић.
- РАПАЈИЋ: Господине мајоре, поручник Рапаџић.
- РАЧИЋ: А, то си ти? Како си само стигао да за тако кратко време све ово овде запетљаш?
- РАПАЈИЋ: Хотел је мали, свега пет, шест соба. У једној је нека женска која није хтела да изађе!
- РАЧИЋ: Шта–а–а?! Каква сад женска сунце ти калаисано?!
- РАПАЈИЋ: Нисам знао ко све долази.
- РАЧИЋ: Је ли требало да знаш?
- РАПАЈИЋ: Мислио сам да је то састанак команданата нижег ранга где се неће правити питање: ова соба, она соба; боже мој, соба – соба.
- РАЧИЋ: Лош рад, Рапаџићу, лош рад.
- РАПАЈИЋ: Нисам знао да ће на конференцији учествовати команданти групе корпуса и корпуса.
- ВАСИЋ: Но добро Рачићу, доста је било, да се не замајавамо око ситница. Човек добро каже: соба – соба.
- РАЧИЋ: Извините, али то нису ситнице.
- ВАСИЋ: Добро, де, ако ви кажете да нису ситнице, онда нису. Ви сте командант Србије.
- РАЧИЋ: Немојте се љутити, молим вас.
- ВАСИЋ: Како да се не љутим? Читав нам се свет руши на главу а ми се ту преганамо око глупости, око соба, као да смо дошли на леговање, све нам је потаман само да су собе мало боље и да имају поглед на море. Важно је да се очува форма и протокол, а остало нека потоне у сумпорном огњу.
- РАЧИЋ: И пропадамо зато што је све окренуто наглавачке.
- ВАСИЋ: Мислите зато што нашим корпусима командују капетани?

РАЧИЋ: Није имао ко други, па смо, ето, ми узели. Генерали су нам у жици, кркају конзерве Црвеног крста, наклапају шта би чинили кад би им ко дао трупе, а једва су чекали да се трупа ратосиљају и дигну руке увис. Ја бих био најсрећнији човек на свету кад бих могао да командујем својим батаљоном, јер за батаљон имам спреме и памети. Натоварили су ми Србију, сто двадесет хиљада пушака као да сам армијски генерал.

Рајајић искористи промену теме да се тихо извуче.

НЕДИЋ: Партизанима командују пекари и опанчари. Некакав шлосер им је врховни командант, а, ето, побеђују.

РАЧИЋ: Побеђују Руси. Иза руских тенкова би свако побеђивао. Пусти ме да идем иза Руса и у Берлин ћу ући.

ВАСИЋ: Стара песма. Нас и Руса двеста милиона.

НЕДИЋ: Било би добро, господо, да пређемо у кафану и да тамо наставимо овај занимљив разговор. Да се међусобно не оптужујемо.

ВАСИЋ: Да то оставимо онима који победе.

НЕДИЋ: Е па сад... неко мора да победи. Још се ништа не зна.

ВАСИЋ: Не зна се? А шта још треба да се деси да би се ви и вама слични уверили да ми овај рат губимо?

НЕДИЋ: Треба да ме разоружају, вежу, страпају у апс и напослетку стрељају.

ВАСИЋ: И зато би било најбоље да одемо у кафану, зар не?

НЕДИЋ: Разуме се.

РАЧИЋ: Нешко у праву си. Ја још не видим Русе.

ВАСИЋ: Нису овде Рачићу али су сто километара одавде.

РАЧИЋ: Па и кад дођу не зна се шта ће. Можда ћемо ми и попити по коју заједно. Како сам чуо ни они нису од раскида. Једино ако их Стаљин Ђурђијанац није од пића одвикао.

ВАСИЋ: Пиће они и са овим нашим комунарима, не брините.

РАЧИЋ: Не, бога ми. Ови наши су свеци. Не пију, не пуше, не јуре курве.

ВАСИЋ: Тако као вас двојица, мислио је Пилетић из Неготинске Крајине. Сео на шајку па са чутуром право преко Дунава, у сретање. Раширио Пилета руке, ах давај братја, а они, у апс. Ето.

Рачић и Нешко Недић се ујућују према излазу. Рачић се на вратиима окрене.

РАЧИЋ: Ви нећете, господине пуковниче?

ВАСИЋ: Не. Остаћу да средим некакве белешке. И молим вас, Рачићу, не зовите ме пуковником.

Рачић и Недић изађу. Васић вади хриу хартије из торбе, седне за сто, завали се у столици улећених прстију на заштитку, зуре у једну табачку. Стола дојуре врева гласова и баји корака. Мејез и нервоза као на каквој променитој сцени. Зарони у тајир као у ушочиније. Не обраћа пажњу на Морцулу, Шојку, Баралића, Шћулића и два чејника који ујудају унутра по осјатак ојреме и архиве. Ни они нећа не примећују.

МОРЦУЛА: (Показујући хоросјасног Шћулића)
Где овог нађе?

ШОЈКА: Шта му фали?

МОРЦУЛА: Где нећа оволиког да пустимо на мердевине, изломиће пречаге, ионако су никакве, труле. А и кроз рупу на таваници не може да се провуче.

ШОЈКА: Откуд знам, нисам мерио.

МОРЦУЛА: Полако с тим, тамо. Радио–станица на тавану! Боже, шта све неће смислити!

Шојка сјавља прсти на устиа и показује на Васића који и даље, задубљен у своје хартије, не обраћа пажњу на њих. Морцула мрзовољно одмахне руком и мимиком показује да је сјари Васић излајео. Покуивши осјатак ојреме сви излазе, осјатаје само Васић усредсређен на своје хартије. Улази Вереџић, Васићев јосилни. Васић за примети али и даље прејуре по тајирима.

ВАСИЋ: Где си био досад?

ВЕРЕЏИЋ: На пијаци.

ВАСИЋ: На пијаци? Којој пијаци?

ВЕРЕЏИЋ: Овој овде, ивањичкој. Ужељо сам се брате пијаци, просто ми дошло мило да видим народ како пазари. Али прво, очињег ми вида, прво сам помислио да вам набавим несланог сира и кајмака. Пробам један – слан, други – слан. Заочим једну женицу...

ВАСИЋ: Скрати, скрати.

ВЕРЕЏИЋ: Па немам куд краће, ништа нећете разумети ако будем кратио. Нико нас не жури.

- ВАСИЋ: Немам времена да те слушам Вереџићу!
- ВЕРЕЏИЋ: Ево донео сам, морам да преспем и да јој вратим судове. Ево овако, кило и фртал кајмака по триста динара, то је четири стотине, ове Недићеве паре дошле ни до чега, и сир, два кила по сто, свега двеста, четири стотине и двеста. То је шест стотина динара. Отишло бре све сто пута навише.
- ВАСИЋ: Добро, добро, заврши с тим.
- ВЕРЕЏИЋ: Дала ми на поверење. И корпу и чиније. Да превадим и да вратим. Додуше, оставио сам јој нешто пара на име кауције. Морам да нађем две порције, да преспем сир и кајмак, ја сам вазда од речи био. Вели народ: образа је два прста, а гузице је да простите за десет шака. Сад ћу ја.
(*Вереџић крене ка излазу*)
- ВАСИЋ: Вереџићу.
- ВЕРЕЏИЋ: Изволите господине Васићу.
- ВАСИЋ: Има ли вести о мојима из Београда?
- ВЕРЕЏИЋ: Скочајић још није стигао, очекујемо га у току ноћи. Биће све добро господине Васићу.
- ВАСИЋ: Ако бог да...
- Вереџић изађе. На вратицима се појави Марија. Улази кришом пазићи да је ко не примети. Прилази полако сивољу за којим седи Васић, ситане и шичекује да је он сам примети. Васић дигне поглед. Изненађен је. Устисане, обиђе око сивоља и зазрли је без речи. Дуго је гледа. Марија посмајра оронуло Васића обучено у сељачко одело.*
- МАРИЈА: Забога, чика Драгиша, како то изгледате?!
- ВАСИЋ: Рат, дете моје, рат.
- МАРИЈА: Ово је невероватно! Какво прерушавање.
- ВАСИЋ: Не терајте шегу са једним старцем, Марија.
- МАРИЈА: Не, чика Драгиша, забога, не. Просто не могу да верујем. А где су они ваши шешири, ваше машине, ваши жакети?
- ВАСИЋ: Е... волео сам да се добро обучем, то морам признати. Да, да. Е, времена. Свашта је било, и свашта ће бити.
- МАРИЈА: Зашто сте се упустили у све ово?

- ВАСИЋ: Ако ми верујете, ни сам не знам. Живот под окупацијом за мене је био недостојан мога војничког инстинкта. Прижељкивао сам буран, победнички живот. А где је овде тај живот, где је покрет и где елан? Све је у расулу и паници.
- МАРИЈА: Могли сте мирно да проведете рат.
- ВАСИЋ: Грешите, ја сам резервни официр. Због мога антинемачког става скончао бих на Бањици. Него, реците ми Марија, како је ваш господин отац?
- МАРИЈА: А како? Стари по старом. Обилази своје магазе, пази да га намештеници не поткрадају, брине о транспортима. Ради оно што је одувек радио. За њега је овај рат нешто што се дешава другима.
- ВАСИЋ: Не плаши се Руса?
- МАРИЈА: Не толико Руса колико пометње, загушења саобраћаја, руше се мостови и пруге, касне испоруке, а онда он више није у стању све да надгледа, нису дизгини у његовим рукама.
- ВАСИЋ: У праву је. Једино трговина траје у свим временима. Ма шта се дешавало, свето начело трговине остаје. Тргују нацисти, тргују болшевици, тргују демократи.
- МАРИЈА: Преклињала сам га да се склонимо док се све ово не рашчисти. Иди ти, каже, ја остајем. Ништа ми се не може догодити док они не успоставе своју трговину, а то ће да потраје.
- ВАСИЋ: Можда је рачун вашег оца тачан.
- МАРИЈА: Ви га познајете боље него ја, годинама сте заступали нашу фирму. А имате ли икаквих вести о вашој породици? Да ли су вам супруга и ћерке на сигурном?
- ВАСИЋ: Надам се и богу се молим. Наташа и Тањица су због мене већ пропатиле у немачком логору. Пуштене су на интервенцију неких пријатеља. Шта је са старијом ћерком и мојом унуком Светланом, не знам. Тако ми недостају.
- МАРИЈА: *(После краће паузе)*
Реците, чика Драгиша, шта ви мислите о њима?
- ВАСИЋ: О њима?
- МАРИЈА: Да, о болшевицима.
- ВАСИЋ: Оставимо сад то. Каквог значаја има шта мислим о овоме и ономе?

- МАРИЈА: Али молим вас, па ви сте познати стручњак за руска питања, ако овде ко зна шта о њима, онда сте то ви. Ваша књига, *Уџисци из Русије* сада је најчитаније штиво у Београду.
- ВАСИЋ: А ви, шта ви о томе мислите? Читали сте?
- МАРИЈА: Да, како не. Читала сам. Неколико пута. Има сјајних детаља.
- ВАСИЋ: Не о књизи, занима ме шта мислите о Русима, болшевицима, на основу књиге?
- МАРИЈА: Да будем искрена, раније, све то са Русима и њиховом револуцијом није ме занимало.
- ВАСИЋ: Док нису почели да се примичу границама?
- МАРИЈА: Добро, може и тако да се каже. Има један прекрасан део кад ви говорите како вас, док воз јури кроз Пољску, обузима узбуђење због скорог сусрета са Русијом. Онда детаљ, кад видите ону суморну слику, дубоки блатњави коловози на све стране, села од дрвених кућа која се даве у блату, слике Лењина и његове лозинке на станицама, села окићена мокрым заставама и мокры од кише мужици у шубарама.
- ВАСИЋ: Да, да. Био сам седамнаест година млађи кад сам то писао.
- МАРИЈА: Али, нешто је истина или није истина, без обзира на године.
- ВАСИЋ: Ах истина, истина. А шта да је била зима? Да сам тај исти предео видео зими кроз стакло прозора на коме се ухватила скрама леда. Та иста села са дрвеним кућицама изгледала би чаробно са својим капама од снега на крову и леденицама под стрехом, са својим димовима који се из оцака дижу. Мужици би у својим кафтанима изгледали сасвим прикладно а њихови рундави пси романтично. И црвене заставе не би биле мокре.
- МАРИЈА: Нисмо се разумели. Није битан опис пејзажа већ тај ваш однос према њима, болшевицима.
- ВАСИЋ: Ни ја не говорим овде о пејзажу. Ишао сам тамо да гледам не бих ли шта разумео, а вратио се сасвим пометен. Нисам видео ништа. Да сам онда шта видео, предвидео бих да ће они данас бити у Београду. А може бити да ће њихове црвене заставе за месец, за годину, висити и

на Нотр Даму, на Фори Империјали, на Биг Бену. Видели сте и сами око мене овај метеж, ову гомилу... као коцкари којима су случајно у руке дошле погрешне карте. Они су бирали инстинктивно, на срећу, па шта извуку. За њих је ово само пех. А ја? Шта је са мном? Ја сам се трудио да разумем и догађаје и време у коме живим. Буљио сам у своју црвену маглу и ништа нисам видео, све што сам говорио било је погрешно и ја сам сада једна стара олупина...

МАРИЈА: Немојте тако, чика Драгиша, молим вас.

ВАСИЋ: То је тако. Ја сам стар, истрошен човек, са лошом пробавом, са простатом и гихтом; не дајем пет пара на живот, јер ми се претворио у муку. Није мени жао што ћу да умрем, та ионако сам наживео многе своје вршњаке, него сам очајан што се све оно што сам радио и стварао расипа у прах и пепео.

МАРИЈА: Остају ваше књиге.

ВАСИЋ: Немојте ме засмејавати. Они ће се мојим књигама зимус грејати.

МАРИЈА: Чика Драгиша, до сада сте увек своју част стављали испред свога живота. Искористите право и на живот. Ваше *Црвене магле*, и ваше приче из рата су најбољнија хроника српске голготе. Морате писати. Очекујемо од вас истину и о овоме рату.

ВАСИЋ: *(Скочи као ојарен)*
Никада! Никада! Ако преживим, ни једну једину реч нећу више написати о рату. Када умукне и последњи јаук рата, ја ћу да се безумно смејем над свим што нам се догодило. Над свим овим страстима, конфликтима и интересима који нас деле. Заурлаћу од смеха.

МАРИЈА: И сами сте писали да мора постојати књига у коју ће све наше истине бити убележене: наша словенска, национална и црквена судбина.

ВАСИЋ: О госпде! Национална и црквена судбина! Зар само у овом веку, српски храмови нису три пута уништавани? Виђао сам наше цркве претворене у штале, пуне сламе и отпадака. Гледао сам по спаљеним и чађавим зидовима изгребане очи наших светаца, саплетао се о поразбијана кандила и плакао због понижене и осрамоћене светиње.

Осећао сам одвратност и мржњу према том варварству! Хоћете ту књигу да пишем? Не Марија, важније од било које књиге је право нашег народа на свој морални препород, и то право оних малих, оних незнатних и безимених људи, који се враћају врлини. Замислите само наше градове, без и најситније крађе или српска села у којима се не чују блутаве псовке! Шта је то што мора да се догоди у Србији, ја не знам, али те снаге у нашем народу има. Има је сигурно.

МАРИЈА: Зато и морате писати.

ВАСИЋ: О рату, никада! Писаћу о збуњеним мравима, чији сам живот посматрао у својој земуници. И сам сам тада био мрав, и то најмањи међу њима. Невидљив! Сви моји преци, боси и чупави, причињавали су ми се као мрави којима неки Голијат руши кућу. Утисне то своје огромно стопало у мравињак и уништи цео један свет. Да, да, мрави...

Зачује се бука, ѓласови и кораџи.

КАЛАБИЋ: *(off)*
Драђиша, где си Драђиша?

ВАСИЋ: Никола Калабић... О боже! Марија, било би добро да прекинемо овај разговор.

Уиада кајеџан Никола Калабић, команданџи Ојленачке ѓрује корџуса и мајор Душан Смиљанић команданџи Шумадијске ѓрује корџуса. Марија џркосно излази. Њих двојиџа је џраџије исџиџивачким џођледима.

СМИЉАНИЋ: Богами!

КАЛАБИЋ: Је ли бре чича, која ти је ово?

Васић је резервисан. Невољно се рукује са Калабићем и Смиљанићем.

ВАСИЋ: Нисам ти ја никакав чича.

КАЛАБИЋ: Извини, ја те називам чичом а ти прикупљаш пилетину. Да ти није какав род?

ВАСИЋ: Не. То је ћерка једног мог клијента, трговца гросисте из Београда. Као адвокат сам заступао његову фирму.

КАЛАБИЋ: И шта она тражи овде по овим вукојебинама?

СМИЉАНИЋ: Чуј, шта тражи?! Бежанија Никола, бежанија. Господа хвата маглу. Понавља се руска Одеса.

- КАЛАБИЋ: Куд овде да забаса?
- СМИЉАНИЋ: Мала добро и исправно мисли. Где смо ми, ту су Американци, ту је затим американска авијација, ту је ваздушни мост према Западу и спас.
- КАЛАБИЋ: Да, да, да. Тако је, тако је. Тражи нашег драгог пуковника Мак Дауела. Бистро, бистро. Фино. Чекај, па можда Американци узимају парицу. А, знаш ли ти Драгиша колико кошта место у американском авиону до... на пример, Њујорка?
- ВАСИЋ: Не знам о чему говориш. Нисам слушао.
- КАЛАБИЋ: Чујеш ли га Смиљанићу, није слушао.
- СМИЉАНИЋ: Видео сам пре неколико дана Мак Дауела. Меље једно те исто. Неће допустити да нас Руси и домаћи комунисти мрцваре, даје нам чврсте гаранције, обећава ово, обећава оно, прича о некаквом њиховом наводном искрцавању на Јадрану, о неким зонама, шта ја знам, нисам све ни чуо ни схватио.
- КАЛАБИЋ: Хвала богу, и ја бих тако причао да сам на његовом месту. Па није луд ваљда да каже: Срби, препуштамо вас вашој судбини. Он ће прво да покупи унаоколо своје људе расуте по нашим јединицама и штабовима, да их уредно укрца у авионе, да их ушушка, да им буде удобно и топло, е тек кад ухвати висину, онда ће да нас погледа одозго, и онда ће да нам махне марамicom, бај бај будалине.
- ВАСИЋ: Ма какав пуковник Мак Дауел, забога милога, ко њега шта пита. Он је обичан шрафчић. Сва наша судбина се бистри у главама три четири човека, остали су само њихова потрчкала. А шта су та господа одлучила, знаћемо ускоро.
- КАЛАБИЋ: Кад буде касно.
- ВАСИЋ: Е, па сад, за некога рано, за некога касно, за некога, опет, таман на време. Ми се, стално међу собом гложимо како смо погрешили овде или онде. Те мрсили смо за време ускршњег поста, те обделавали смо своју домаћицу на Туциндан. И зато нам иде лоше. Против нас су сви: Илија Громовник, Свети Јован Претеча, јеврејски банкар, ликвидатори Црне руке и Коминтерне, шпијуни великих и малих сила, католичка интернационала...

КАЛАБИЋ: Слободно томе додај и масоне. Многи нама шију тесне гаће, мој Драгиша, а ми јесмо мали али смо зато што гузати што курати.

ВАСИЋ: Дакле и масони. На шта циљаш?

КАЛАБИЋ: Шта сам чуо то и причам. Ја сам само један геодет, нисам ни глуп ни неписмен, али јеби га, не знам језике, нисам избивао по свету, вукао сам теодолит и летву по чике-рима и сајманима.

ВАСИЋ: Ја се тиме не бих хвалио.

КАЛАБИЋ: И не хвалим се.

Смиљанић се протјежне, зевне, седне за сто, из њорбе извади секцију рашири је и задуби се. Калабић извади чуџуру, најтежне и њружи Васићу који њо одбије. Калабић слежне раменима. Калабићев човек доводи њред Николу усџлахиреноџ и њрејаднуџоџ Вању.

ВАЊА: Гаспадињ офицер, ја нисам баљшевик! Баљшевики, ну, ти разбојници, злодеји. Ја тољка партир, адињ маљи хотелъ. А биљ сам в Петерсбурге прафесор уњиверситета.

КАЛАБИЋ: Води га у моју собу и сачекајте ме.

ВАЊА: Хосподе, боже мој, ја пракљет. Куд ја?

Калабићев човек изводи Вању.

ВАСИЋ: *(Крсџи се)*
Никола, ако бога знаш!

КАЛАБИЋ: Не брини Драгиша неће му фалити ни длака са главе. Морамо да га проверимо. Знаш како је, што је сигурно, сигурно је. Шта ја знам ко се све врзма по овом хотелу.

ВАСИЋ: Нека ти је бог на помоћи. Бог све види, Никола. Надам се да знаш шта радиш.

КАЛАБИЋ: Е, мој драги чича Драгиша, и сам бих волео да сам бољи и ученији, па да знам. Требало је више да читам. Али како? За ситан степ требају ти лаковане ципелице. Не можеш, са овим ступетинама, са чизметинама и баканцама.

Пружи чуџуру Васићу који ојетџ одбије, џоџом Смиљанићу који узме и оџџије.

КАЛАБИЋ: Блато је у нас густо и лепљиво, уђеш једном и више не изађеш, тргнеш ли мало јаче ногу да искорачиш, остаде ти чизма а ти босом ногом поново у блато. Где си био

нигде, шта си радио ништа. Цели живот сам се натезао са сељачијом а сељачија тера по своме, чуо си једног, чуо си их све.

ВАСИЋ: Немој пропустити ни кафане, није у реду. У реду блато и то друго, али и кафане, и кафане.

КАЛАБИЋ: То сам и хтео да кажем. Хоћеш – нећеш, немаш куд до ли у кафану.

ВАСИЋ: Тешко натерати жабе у воду.

КАЛАБИЋ: Па шта? Ако сам ту и тамо клопнуо по које јагње или појебо по нешто, па то је бре, мени мој народ дугово, коме ће ако неће нама то да припадне. Ко је тај неко други коме следује да крка наше јагање и да јепкари наше женске? Ми смо ти. Или можда мислиш како је све то што имамо Рујама требало да сачувамо? А и да је требало да будемо чуварнији, није се могло. Јагњад престаре и ожилаве, а и пичица, мој Драгиша, није вековита. И њој рок брзо истиче.

Зачују се кораци у ходнику и џласови. Уидају Баралић и један чейник носећи велики оковани сандук. Калабић скочи.

КАЛАБИЋ: Куда сте запели вас двојица? Шта вам је то?

БАРАЛИЋ: Изволите, господине мајоре, наредник Баралић. Ово је штапска архива. Једну смо однели у подрум, а другу ево, опет доносимо овамо.

КАЛАБИЋ: Ко вам је рекао да то овде уносите?

БАРАЛИЋ: Поручник Рапајић, господине мајоре.

КАЛАБИЋ: Ма који Рапајић? Који Рапајић!!

БАРАЛИЋ: Питали смо стражара где да сместимо да не би кисло, хартија не трпи влагу. Он нас је упутио на поручника Рапајића. Каже, јавите се ви лепо поручнику Рапајићу, он је коначар. Добро де, јавим се, добар дан, добар дан, ми смо архивисти штапци. Где да метимо?

КАЛАБИЋ: Брже, брже.

БАРАЛИЋ: Каже, ходником право, па онда уз басамке трећа врата лево. Ја кажем па већ смо били тамо човече, не може тамо, а он мени: само ви носите и не брините. И ево ту смо, трећа врата, то је та соба ако нисмо погрешили. Ја сам бројао. Можда смо и погрешили, жив човек греша. Али нисмо погрешили, знам да бројим до три.

- КАЛАБИЋ: Ајде, чистац одавде, док ме живци нису издали. Губите се.
- БАРАЛИЋ: Али, Рапајић...
- КАЛАБИЋ: Напоље!!!
- Баралић и чейник изађу вукући сандук.*
- КАЛАБИЋ: Видиш ли ти ово Драгиша. Архива! Еј, архива! Сваки од нас вуче за собом министарство. По десет писара. Застанемо ту и ту, под шљивом, под буквом, у овчарнику, зна се, истовара се архива, писари се разместе у круг и онда почиње. Очистили смо ово село, очистили ону варош.
- ВАСИЋ: Колико ја знам Калабићу, ти си био по томе први. Ко је имао најбољи рукопис у Трећем српском устанку? Калабић. Ко је имао најлепше псеудониме? Опет Калабић. Рас. Перун. Чика Пера. Ерих. Еј, Ерих! На свакоме кораку се видело да си пре рата био државни чиновник. Потпис ти није био потребан.
- КАЛАБИЋ: Драгиша, немој да се вређамо. Нисам само ја наређивао нити потписивао.
- ВАСИЋ: Поента није у томе. Много си писао, то сам хтео да кажем.
- КАЛАБИЋ: Командант је тражио од нас да све чувамо. За историју, да олакшамо историчарима кад буду једнога дана писали о нашим страдањима и о нашој борби.
- ВАСИЋ: Знам поуздано да ћемо олакшати судијама.
- КАЛАБИЋ: Које судије, чије судије?
- ВАСИЋ: Њихове. То је готово. Узели су Београд. Ко држи Београд, држи власт.
- КАЛАБИЋ: Мислиш да ће се усудити да нам суде?
- ВАСИЋ: Усудити да нам суде! Ха! Побогу Калабићу! Усудити да суде!
- КАЛАБИЋ: Ако ко има право да суди то смо, ваљда, ми. Ми смо једина званична војна сила једне од савезника признате државе.
- ВАСИЋ: Болшевици су судили и својим савезницима есерима и мењшевицима, судили су старим болшевицима, судили су једном Троцком, једном Бухарину, Зиновјеву и Камењеву, судили су свакоме ко им се на ма какав начин супроставио. Они су накрцали Сибир својим политичким противницима. А ови наши су, не заборави, њихови шегрти.

Уидају Манџаш са виолином, Бојић са хармоником и и Моки са контрабасом.

- МАНГАШ: Дobar дан, господо официри, добар дан молићу лепо. Да вам се представим. Ми смо, знате, позната капела...
- КАЛАБИЋ: Шта је сад ово?!
- МАНГАШ: Дозволите... дозволите... само тренутак, све ће се разјаснити...
- КАЛАБИЋ: Шта ће се разјаснити... Шта ће се разјаснити?
- МАНГАШ: Мислим ово а у вези с нама, је ли, ми смо капела је л'те, ми изводимо све ове нове ствари, циганске и мађарске романсе, и руске и руске, дабоме, затим шлагере, па окретне игре, па и наша лепа колца, што да не, ако ко изволи, наручи и плати разуме се, па и борбене песме и маршеве, па да, ту смо ради забаве, зар не.
- КАЛАБИЋ: Смиљанићу, молим те, објасни ми ко је овај?
- СМИЉАНИЋ: Човек је тек почео да прича, зар не?
- МАНГАШ: Чули смо да се вечерас овде одржава официрски бал у част ослобођења наше престонице, баш као у предратна времена. Ствари се сређују.
- КАЛАБИЋ: Ко вас је пустио да уђете?
- МАНГАШ: Поручник Рапајић.
- КАЛАБИЋ: Опет Рапајић! Дакле, кад ухватим тог мајмуна, јебаћу му све по списку.
- МАНГАШ: Немојте тако, господине пуковниче, Рапајић је један фини господин са манирима. Знате, нестало је људи са стилем.
- КАЛАБИЋ: Смиљанићу, чујеш ли ти ово?
- СМИЉАНИЋ: Чујем, па шта! У праву је.
- МАНГАШ: Свашта смо ми претурили преко главе. Пре неки месец, један тип, црн, висок, са танким брчићима, потурио ми је овде под јабучицу врх каме, оштре ко змија и терао ме да свирам. Тање, виче, тање. Ја сам и слухист и ноталист, знате, свирам виолину тридесет година. Објашњавам му, бадава, он тера по своме, тање, тање. Идем до краја на Е жици, имам дуге прсте, видите, до краја, разумете а он и даље тера оно своје, тање, тање. Имао сам фину увозну Е жицу купљену тридесет седме у Дрездену...

- СМИЉАНИЋ: И шта је било са том Е жицом маестро?
 ВАСИЋ: Рекосте да свирате и борбене песме. Чије?
 МАНГАШ: Ко наручи господине.
 ВАСИЋ: И немачке?
 МАНГАШ: И немачке како да не...
 ВАСИЋ: Е па господо уметници, преспавајте негде док се овај рат не заврши. Немцима је потребан Пастеров завод да се лече од беснила а не ваша борбена музика. А нама је, као што видите, бучно у глави и без вас.
 МАНГАШ: Али, ми смо музичари, господине пуковниче. Ко наручи и ко плати томе свирамо по жељи. Морамо од нечега да живимо. Ми не водимо ничију политику.
 ВАСИЋ: Да, да.
 СМИЉАНИЋ: И нашим сте свирали?
 МАНГАШ: Како да не, како да не. Ваши баш умеју да густирају.
 КАЛАБИЋ: А партизанима? Јесте ли њима свирали?
 МАНГАШ: Е, њима видите, нисмо. Они то сами, музичка пратња им не треба. Песме су им од три тона. Не знате ни ко почиње ни ко прати, сви одједном, углас, они се, знате, такмиче коме је јачи глас.

Док ѿраје дијалоџ Васића и Манџаша, Смиљанић скуџља маје, сѣавља их у ѿорбу.

- СМИЉАНИЋ: Ја ћу сада да замолим уметнике, јелте, да са мном пођу доле у кафану. Да не љутимо господина Васића...
 КАЛАБИЋ: Да на миру одслушаш крај приче о Ш жици из Дрездена...
 МАНГАШ: Опростите, господине пуковниче, била је то Е жица.
 КАЛАБИЋ: Мајор, мајор.
 МАНГАШ: Молим?
 КАЛАБИЋ: Но није важно, није важно. Ја ћу остати овде. Придружићу вам се касније.

Смиљанић, Бојић, Моки и Манџаш излазе, Васић ѓледа за њима.

- ВАСИЋ: Само нам је још то требало. Да седнемо око ватре, да се грејемо и да нам свирају. Мало нама мало Немцима. Да нам свирају да оглувимо. А можда ми и хоћемо да оглувимо, можда је баш у томе ствар.

- КАЛАБИЋ: Ја не видим да је то некакав грех, Драгиша.
- ВАСИЋ: Знам ја да ти не видиш и оно што видиш. Такви попут тебе бране баш оно што не виде.
- КАЛАБИЋ: Е, па није тако. Ја идем за собом, али чекам шта ће рећи и нека друга, виша памет. Не радим ја све по својој памети. Кад дође друга, ја је саслушам, а после себи опет кажем: сачекај Никола док се све ово не рашчисти. Све је у томе да се једанпут рашчисти. Тек онда човек зна на чему је. Ти рецимо, кажеш да ћемо да оглувимо, а ја да се само мало разгалимо. Ево и овај Смиљанић, исто тако звоца. Видиш, он је професионални официр, мајор, академац, то је један сој, разумеш. Они мисле да смо ствар упрскали ми аматери, дилетанти, ми из резерве...
- ВАСИЋ: Ко зна, можда је у праву.
- КАЛАБИЋ: Није у праву Драгиша, али пустимо сад то. Хтео сам, у ствари, с тобом насамо, неколико речи. Искрено да ти кажем, немам ни у кога поверења. Окружени смо дошницима.
- ВАСИЋ: Значи, мени верујеш?
- КАЛАБИЋ: Да. Ти си господин. Писац. Интелектуалац.
- ВАСИЋ: Шта то уопште данас значи. Зар је мало интелектуалаца који су преврнули ћурак наопако?
- КАЛАБИЋ: Имам ја нос, Драгиша, умем ја да нањушим човека.
- ВАСИЋ: У реду. Ти, видим, имаш поверења у мене; а питаш ли се да ли ја имам исто тако поверење у тебе?
- КАЛАБИЋ: Ако ме видиш као што ме остали виде, онда ништа, заборави да сам ти било шта рекао.

Калабић крене напоље.

- ВАСИЋ: Добро, добро, стани! Можемо да говоримо о било чему. Немам никаквих тајни.

Калабић се враћа.

- КАЛАБИЋ: Хе, Драгиша, Драгиша. Ти немаш тајни! Ко их онда има, ако их ти немаш? Имаш пријатеље у свим могућим таборима. Не стојиш лоше на двору, имаш пријатеље међу лондонским политичарима, добар си и са неким од најокорелијих хрватских комуниста. Да не говоримо о Москви, о Јеврејима па богме и о масонима.

- ВАСИЋ: *(Плане)*
Браво Перуне! Одлично си обавештен. Прикупио си лепу залиху. Читав досије.
- КАЛАБИЋ: Ма какав досије! Поменуо сам то само као пример паметног човека који не ставља сва јаја у једну корпу. Добро, то је нормално. Ти си писац и имаш моћ уживљавања у различите улоге.
- ВАСИЋ: Да, да, ја сам човек са хиљаду лица од којих ни једно није моје. Са свима лепо ни с ким искрено.
- КАЛАБИЋ: Нисам дошао да се свађамо. Можемо да разговарамо као стари познаници и пријатељи.
- ВАСИЋ: Пријатељи! Зар пријатељи долазе са таквим провокацијама? Као трећеразредна полицајска њушкала?
- КАЛАБИЋ: Тише, забога.
- ВАСИЋ: Зашто тише? Шта то ја имам од кога да кријем. Оптужио си ме да сам истовремено енглески, руски, јеврејски, масонски, и хрватски шпијун.
- КАЛАБИЋ: Ма није ми пало ни на крај памети да те оптужујем.
- ВАСИЋ: Шта онда хоћеш? Реци.
- КАЛАБИЋ: Рекао сам само да имаш одличне везе. Ништа друго.
- ВАСИЋ: Шта те се тичу моје везе? Моје везе су моје везе и никоме, понављам: никоме нећу да полажем рачуне с ким сам се дружио и зашто сам се дружио.
- КАЛАБИЋ: Слушај Драгиша, Кунем ти се да нисам имао спрам тебе никакву злу намеру.
- ВАСИЋ: Знам ја тебе добро Никола Калабићу. Чачкаш, чачкаш, бушкераш, вртиш, као миш кочању. Назиреш ти ту неку вајдицу за себе. Шта је, да нећеш можда да мењаш страну?
- КАЛАБИЋ: Да мењам страну?! Ја, да мењам страну?
- ВАСИЋ: А зашто је не би променио? И твој Краљ је променио. Одреко се белог орла и прикачио петокраку. Кад може Краљ, може и командант његове гарде.
- КАЛАБИЋ: Краљ је и твој, није само мој.
- ВАСИЋ: Ја сам републиканац.
- КАЛАБИЋ: Добро де, републиканац.

- ВАСИЋ: Да, да, републиканац. Чуди ме да и то не знаш. Зар и то ниси забележио Перуне? Годинама сам био секретар републиканске странке.
- КАЛАБИЋ: Добро, добро. Био си.
- ВАСИЋ: Био и остао.
- КАЛАБИЋ: Не браним.
- ВАСИЋ: И шта сад намераваш? Шта хоћеш, да чујем?
- КАЛАБИЋ: Ја? Ништа.
- ВАСИЋ: Гарда треба да буде тамо где је и Краљ. То је барем јасно?
- КАЛАБИЋ: Шта, треба да идем у Лондон, је ли?
- ВАСИЋ: Ко каже да треба да идеш у Лондон? Краљев први министар, хрватски бан Шубашић, његов изабраник, налази се у Београду, у предсобљу код бољшевичких вођа, чека на пријем. Ту је и његов нови министар војни и начелник Штаба Врховне команде, дивизијски генерал Борисав Ристић.
- КАЛАБИЋ: И ја треба, по твојем, да идем у Београд и да чувам гузицу хрватском бану?
- ВАСИЋ: Као и генералу Ристићу свом министру. Да. Управо то. А ти се закопао овде у Ивањици, баш овде где је Нушић, онај цинцарски мангуп, слао по казни своје чиновнике и трућаш са маторим Васићем.
- КАЛАБИЋ: А, дакле тако: да одведем ове моје звокоње да их црвени окаче по платанима и липама Дедиња. Да ландарамо о гранама и плашимо чворке.
- ВАСИЋ: Нисам помињао никакво Дедиње.
- КАЛАБИЋ: Да сам ја на њиховом месту ја бих тамо, не бих се ваљда гузио у страћарама по Чукарици и око Савског пристаништа.
- ВАСИЋ: Зато и ниси на њиховом месту.
- КАЛАБИЋ: Не мислиш ваљда да ће они заиста испунити оно што су обећавали? Да ће укинути порезе и да ће све уједначити.
- ВАСИЋ: Не знам ја како си ти све то схватио, само знам да су они на тај виц ухватили сељачију а и богме добар део младежи.
- КАЛАБИЋ: Па могли смо и ми да обећавамо. Шта нас је коштало.

- ВАСИЋ: Побогу Никола, ко теби да верује?
КАЛАБИЋ: А њима јесу?
ВАСИЋ: Као што видиш.
КАЛАБИЋ: Ти ме зајебаваш.
ВАСИЋ: Не, уопште не. Побеђују зато што...
КАЛАБИЋ: Побеђују зато што серу о рају на земљи, о правди и то, сутра ће сванути нова зора, у пизду материну, сутра ће киша и магла. Увукла ми се реума у кости, устајем уморнији него што сам био кад сам легао.
ВАСИЋ: Али зато добро спаваш!
КАЛАБИЋ: И на дрљачи бих могло. Нисам баш навико на меке душеке. Само да не кисне за врат.
ВАСИЋ: Не муче те ни ружни снови, Никола?
КАЛАБИЋ: То вас академике, вас муче. Моје се зна.
ВАСИЋ: Ама ја говорим о другоме.
КАЛАБИЋ: Нисам ја никога убио ни од свога наума ни од своје мрзости, ако говориш о томе. А ако је било тако што, убио је рат а не ја. Рат је над нама свима. Свакоме руку води као слепца његов слепчовођа. Негде се морало Драгиша, јеби га, суђено ми је. Ни тамо код комуниста не бих ништа вајдио.

Улази Вереџић са корџом у руци, хоће да се њровуче нејримејно али ѓа Калабић сјази.

- КАЛАБИЋ: А ево и твоје сенке, Вереџића. Је ли тако беше: Вереџић?
ВЕРЕЏИЋ: Тако је господине мајоре.
КАЛАБИЋ: Шта имаш ту? Ракију?
ВЕРЕЏИЋ: Неких ситница за господина пуковника.
КАЛАБИЋ: Похвално, похвално. И треба тако. Далек пут је пред нама. Искористи Драгиша пре тога пута прилику која ти се указала. Погледај мало боље ту малу што те салеће. Осмотри је пажљиво. Ти мислиш да је то нека душа, нека дубина. Баци мало наниже око. То је, бре, женка. То је пчела која би сваки цвет хтела да испроба. Сад се случајно зауставила на теби. Не пропуштај чича, севап је да и ти нешто креснеш. Одзујаће она одмах даље. Бог зна на коме ће да се заустави. Е, ајде сад, видећемо се касније.

Калабић излази. Васић усџаје иза сџола, корача смркнуџо џо џросџо-риџи, бесан.

ВАСИЋ: Ха, слепац! Слепац кога други воде. Чујеш ли ти то Вереџићу. Рат је над нама свима... Чујеш ли како о томе говори спокојно. Ко какав народни мудрац. Чујеш ли те бљувотине. Госпоре шта се то са нама догодило.

ВЕРЕЏИЋ: Није вам добро? Да тркнем у кујну да донесем теј?

ВАСИЋ: Пусти сад то. Пусти то.

ВЕРЕЏИЋ: Имам спориша, липе, нане.

ВАСИЋ: Нема овде ни лека ни помоћи, мој Вереџићу. И откуд ја овде, да ме човек пита. Годинама гледам носила, крв, ране, спавам сваку ноћ обучен и обувен, мувам се тамо амо између ових унезверених људи по јаругама, никоме нисам крив и не кривим никога, али слушати ове гадости, па то је... то је неиздрживо.

ВЕРЕЏИЋ: Шта је по вољи, реците молим вас.

ВАСИЋ: Откуд ја овде?

Сва усџлахирена и уџлакана улази Марија.

МАРИЈА: Госпоре, па то је страшно... страшно...

ВАСИЋ: Марија... Шта вам се догодило? Марија... Саберите се... Вереџићу... остави нас насамо!

ВЕРЕЏИЋ: Сад ћу ја.

Вереџић изађе.

ВАСИЋ: Реците ми, молим вас, шта се догодило?

МАРИЈА: Чика Драгиша... избавите ме... одавде, преклињем вас.

ВАСИЋ: У реду, у реду, смирите се.

МАРИЈА: Они...

ВАСИЋ: Добро, нећу вас пожуривати.

МАРИЈА: Један од оних... ушао је у моју собу... Ужас.

ВАСИЋ: Шта је учинио?

МАРИЈА: Стајао је тамо и церио се.

ВАСИЋ: Можда је био пијан.

- МАРИЈА: Не. Није. Не знам. Извадио је из цепа свежањ фотографија.
- ВАСИЋ: Фотографија?! Каквих фотографија?
- МАРИЈА: Страхота. Као кад се аласи сликају са уловљеним смуђем. Страшно.
- ВАСИЋ: Видео сам. Да. Да. Видео сам.
- МАРИЈА: Видели сте?! Ви дакле знате да тако нешто постоји.
- ВАСИЋ: Видео сам, на жалост, да, да, видео сам... знате шта, Марија, није требало нигде да идете од куће.
- МАРИЈА: Али молим вас, господине Васићу, какве то везе има, па то постоји, фотографије нисам измислила, и сами сте рекли...
- ВАСИЋ: Рекао сам, па шта! Рекао сам. Постоје. Да их ви нисте видели својим очима за вас не би постојале.
- МАРИЈА: А шта је требало? Да седим код куће, зар не?
- ВАСИЋ: Да седите, да седите, дабоме. Требало је а нисте. Било вам досадно. Измислили сте опасност од Руса, од Черкеза и Чечена, од Козака, као да ће, чим стигну, живу да вас одеру.
- МАРИЈА: Па ја сам се у вашој кући највише и наслушала тих прича. Управо од ваших пријатеља руских емиграната. И ваш таст, руски царски адмирал, и ваша госпођа супруга, и они су се склонили од црвених. Извините, али ово сам морала да поменем.
- ВАСИЋ: Да. То је тачно. Они су се као зечеви распршили по читавој Европи. Веровали су да ће се све некако само од себе средити, да ће се историја поновити, за годину за две, и да ће се вратити у своје петербуршке дворце, у своје летњиковце на Јалти... И Наташа је стигла са њима у мој живот. Патио сам и саосећао са тим прогнаницима, али сам дубоко у себи, веровао да је можда и добро то што је наша велика сеструшина Русија урадила. Нисам знао шта је то она све урадила, али сам веровао да се тамо погурало нешто што је вековима милело. Мене је прошли рат потпуно окренуо Русији. У рат сам отишао као српски патриота а из њега изашао згађен и пун мржње због срамног Солунског процеса. Тамо су убијали мученике отаџбине. Никада то краљу нисам опростио. Никада.

Постао сам заклету републиканац. Гледао сам широм отворених очију у Русију као у једину светлост. На жалост, то што ми је издалека изгледало добро у том руском превирању, била је једна велика пометња и велика обмана. Обмана коју ће руски народ скупо платити. Ту лаж и тај раскол у руском бићу, најболније је исказао славни Јесењин. Притешњен од власти Серјошка је крикнуо: “Ја сам за совјетску власт, ја сам за ово, али браћо, ја љубим моју Русију. Братја, ја љубљу маја Росија”. Ја и сада верујем да ће се та Серјошкина Русија вратити себи. Сви они који су тамо тражили неку велику срећу света, дићи ће од свега тога руке, као што је и моја Наташа дигла руке од такве Русије. Како је то јадно и како је то жалосно. Зато вам и кажем, Марија, и ви сте, као и ја, жртва лоших и нетачних представа о животу.

- МАРИЈА: Требало је, значи, да седим код куће и да штрикам.
- ВАСИЋ: Зашто да не? И да штрикате. И то је боље него ово.
- МАРИЈА: Очекујем од вас да ме као стари кућни пријатељ заштитите. Избавите ме, молим вас.
- ВАСИЋ: Како да вас заштитим? Шта ја ту могу? Како себе да заштитим?
- МАРИЈА: Па ваљда овде имате ауторитет, били сте неко време заменик вође покрета.
- ВАСИЋ: Али ово није јахт клуб. Ово је један сасвим други свет. А и рат је, Марија.
- МАРИЈА: Знаш. Видим.
- ВАСИЋ: Кад видите зашто се онда не прилагодите? И ја се прилагођавам. Радим то трапаво и без успеха, али прилагођавам се. Ваше фриволности ови овде не разумеју.
- МАРИЈА: Али мора да постоји неки начин. Помозите ми, очајна сам.
- ВАСИЋ: Ако сте хтели већ да бежите, зашто сте бежали овамо даље од границе, у унутрашњост, шта сте овде тражили?
- МАРИЈА: Вас.
- ВАСИЋ: Мене?! Али зашто, шта ја ту могу?

- МАРИЈА: Стајало ме је много труда и новца да вас пронађем. Веровала сам и верујем у ваш покрет. Чвршћи сте него што и сами верујете.
- ВАСИЋ: Немојте молим вас, Марија. Какав покрет! Гушимо се у немоћи, саплићемо ове несигурне ноге, и земља бежи од нас. Ослушкујем, ево своје кораке по ходницима овог хотела, али не чујем ни шкрипање патоса. Не чује се... Покрет, какав покрет. Добро, то је тако. Сад сте ту. Шта даље?
- МАРИЈА: Сазнала сам да амерички авиони повремено слећу на помоћни аеродром у Прањанима код Чачка.
- ВАСИЋ: Тако. Тражите везу за место у авиону.
- МАРИЈА: Да.
- ВАСИЋ: И мислите да ја ту нешто могу да учиним?
- МАРИЈА: Ако хоћете, можете.
- ВАСИЋ: Да вам резервишем карту?
- МАРИЈА: Немојте да будете цинични, господине Васићу.
- ВАСИЋ: Мислите, значи, да ја могу да вам издејствујем место у америчком војном авиону усред рата у коме се решава судбина света.
- МАРИЈА: Па ја не тражим да се због мене обустави рат. Ако је тој господи стало до међусобног истребљења, нека се онда истребљују, нека и даље ратују, ја с тим њиховим ратом немам ништа. Авиони се ионако враћају празни. Мислила сам да пођем са вама. Ја ћу сносити све трошкове. Ви сте чувени српски писац, академик и ви морате заиста да изађете из земље да предочите западним владама шта се овде догађа.
- ВАСИЋ: А српски национални борци и политичари? Шта је с њима? Ви не знате да су америчке мисије засуте њиховим захтевима и меморандумима. Ти људи моле и захтевају да их америчка авијација превезе из земље како би на Западу изrekli своја политичка становишта. Кома су они тамо потребни? Кома сам ја тамо потребан? Да им кажемо истину? Кома? Черчилу? Они све то знају, они су све то и закували.
- МАРИЈА: Треба се извлачити док је прилика.

ВАСИЋ: У праву сте Марија. Треба бежати и извучити се. Али куда? Којим путем? Постоје људи који имају дара за тако нешто. Мој кум, Крлежа одувек је имао таквог дара. Одувек је знао да у правом тренутку изабере прави пут. Левичар у Београду, Хрват у Загребу. Кад је кренуо рат, лајавко се опет досетио. Ено га седи у неком заводу за умоболне. То је, додуше, једино место у Аграму где се данас рационално мисли и говори. И не само у Аграму. Камо среће да сам се и ја скрасио на Губеревцу. У том лудилу било би неког система. И те каквог система. Лудница је, изгледа, једино место, са кога се не иде на буњиште њихове историје. Требало се само досетити и пристати на то понижење. Никада као народ нисмо били несрећнији и разједињенији. О чему да мислим? О чему да пишем? Где је сада оно снажно колено људи које се жртвовало у невиђеној чистоти? Они су за Србију уми-
рали као цели људи. Волео сам те природне људе пуне поноса и простоте. Шта се то догодило са нама Марија? Где смо? Стојимо ли то на граници једног друштва које је изневерено и које пропада? Вуку ли се то опет неке црвене, кржаве магле око нас? Нуде ли нам то опет нову веру? А ја бих да пишем и по смрзлом пепелу, само да пронађем једну једину варницу старог жара! Ја бих још оне старе, оне махните вере која је сву моју дедовину прославила и претворила у један велики гроб. О да могу некако да затворим разум као очи, да забравим ту махниту веру, па нека дође све што мора доћи и што мора бити.

Маца и Спасоје носе казан са чорбом. Не виде Васића.

МАЦА: Ово стварно нема смисла. Еј, телећа чорба. Зар поврх свега. После сармице у јагњећој марамици, телећа чорба, Где то иде? Тај Рачић је стварно незајажљив. Каже, свака права гозба мора да се заврши телећом чорбом. Ух... спадох с ногу, човече.

СПАСОЈЕ: Ма пусти сад то, само да сачувамо главе, цаба ти остало.

МАЦА: Богами право кажеш, само да се спасемо, мој Спасоје.

Спасоје и Маца излазе.

ВАСИЋ: *(Смеје се)*
Само да сачувамо главе. за остало ћемо лако. Госпoде Боже, шта сам оно хтео... Шта сам оно хтео.

2.

Васић сјава у сјаолицу на ходнику оџрнуи ђебейом. Улази Калабић, осврне се и сјази ѓа. Даје руком знак у сјапану. Њеџови људи износе некоџа умошаноџ у ђебе. Калабић баџи још један јоџлед на Васића и изађе. Улази Вереџић.

- ВЕРЕЏИЋ: (Буди Васића)
Ја сам господине Васићу, ја сам.
- ВАСИЋ: А, ти си, шта је било? Шта хоћеш?
- ВЕРЕЏИЋ: Мало се расаните.
- ВАСИЋ: Шта?
- ВЕРЕЏИЋ: Бунџали сте, тешко сте дисали.
- ВАСИЋ: Ако бога знаш, шта је то са мном? Осећам страшну малаксалост.
- ВЕРЕЏИЋ: Не знам господине Васићу, али много сте ме уплашили. Шта радите овде у ходнику?
- ВАСИЋ: Шта радим? Хтео сам мало да припазим на Маријину собу. А ево... превари ме умор и заспах.
- ВЕРЕЏИЋ: Запалите, имам добар дуван.
- ВАСИЋ: Хвала ти. Шта бих ја без тебе.
(Припаљује џигарету)
- ВЕРЕЏИЋ: Имам ја за вас и добрих чајева. Грешите што одбијате.
- ВАСИЋ: Не знам шта ми је ноћас? Савладао ме је неки умор. Као да први пут до краја осећам како је то живети без наде. Не могу више овако. Морам учинити крај овим мукама.
- ВЕРЕЏИЋ: Зар је то све што можете? Ви, искусан ратник?
- ВАСИЋ: То и ништа више.
- ВЕРЕЏИЋ: Јесте ли све рекли?
- ВАСИЋ: Све.
- ВЕРЕЏИЋ: Е ја богами не пристајем на то. Заједно смо пошли, заједно ћемо и да останемо до краја. Па шта бог да. Ја вас нећу оставити.
- ВАСИЋ: Шта сам оно хтео? А, да... Јесу ли наши кренули преко Дрине или у Црну Гору?

ВЕРЕЦИЋ: То ћете ви, господине Васићу, ноћас одлучити, на Вашој конференцији. Зато сте се, ваљда и скупили. Једна група се, кажу, на своју руку била отиснула према Дрини. Спустила се магла, они бауљали тамо амо, и кад се касније магла подигла, они се опет нашли овде, одакле су и кренули.

ВАСИЋ: Магла ће све нас, на крају и подавити.

(Улази Спасоје.)

СПАСОЈЕ: Господине пуковниче, стигло је за вас писмо од ваших из Београда. Донео га је Живко Скочајић. Нису му дали да уђу у хотел. Изволите.

Предаје Васићу писмо.

ВАСИЋ: *(Скочи из столице)*
Дај то овамо.

СПАСОЈЕ: Каже да пошаљете Верећића његовој кући. Он још ноћас иде у Чачак. Живкова кућа је близу хотела. Кад изађете па одмах преко улице. Држите се леве стране, трећа кућа.

ВЕРЕЦИЋ: Знам где је. Хвала ти Спасоје.

Спасоје излази.

ВАСИЋ: *(Чува писмо)*
Добро је... Добро је... Мила моја... Богу хвала... Верећићу, живи су и здрави. Моја Наташа је опет имала чудан сан. И сада има једну једину жељу: да отпутује у Грчку, да се поклони пред светом иконом Тројеручицом, то ће ми, убеђена је, сигурно спасити живот. И све то мора што пре учинити јер је тако предсказање. Мила моја... Љубљена моја... Ето ти Верећићу, то је моја Наташа, маљенка маја, то је та њена руска душа коју волим и која ме испуњава.

ВЕРЕЦИЋ: Е таквог вас волим! Нећемо да се предајемо! Да наздравимо добрим вестима. Имам ево и старе препеченице.

Понуди Васићу чујуру.

ВАСИЋ: У Наташино здравље, у здравље моје деце, спасибог.

ВЕРЕЦИЋ: На спасеније!

ВАСИЋ: *(Пошио је отишо)*
А имам ли ја уопште право на моју Наташу? Много сам остарио. Шта би она сада рекла на ово моје изборано лице, на ову моју седу и сметену главу?

- ВЕРЕЦИЋ: Е па тако је у рату. Ми овде брзо старимо. Али ко зна, пронаћи ће се кажу и лек за подмлађивање. Чули сте за тог неког доктора Воронцова?
- ВАСИЋ: *(Смеје се)*
Да се подмладимо? Е Веречићу, Веречићу. Може али само ако би и Наташи вратио младост. Без ње ми младост није потребна. Мени друга жена не треба.
- ВЕРЕЦИЋ: Пређите сада у собу да се одморите. Зашто се смрзавате овде на ходнику?
- ВАСИЋ: Шта сам оно хтео? А, да... Рече ли овај да Живко ноћас наставља за Чачак? Ето прилике... Чекај молим те.
(вади из џепа њисмо)
Спремио сам ово још данас. Ово је за Мак Дауела. Пођи право до Живка. Замоли га да дође по Марију. Ево ти новац. Ево... части и његову децу. Добро би било да крену одмах после наше конференције. Ајде мој Веречићу, а нама ће, надам се, бог платити.
- ВЕРЕЦИЋ: Сад ћу ја, а ви се одморите.
Веречић изађе, Васић се враћа у стуболицу. Улази Калабић.
- КАЛАБИЋ: Шта си се осамио Драгиша? Јеси ли то креснуо пчелу па те избацила као трута из кошнице? Ајде, признај чича, не стиди се!
- ВАСИЋ: Не говори глупости Калабићу. Она ми је као ћерка.
- КАЛАБИЋ: Е сад. Као ћерка, али није ти ћерка Драгиша. Пробај, бре, можда ће и да успе. Ниси ти баш тако стар као што се правиш.
- ВАСИЋ: Умукни чујеш ли ме! И продужи на ту своју конференцију. Чекају те нестрпљиво. Не вређај униформу кад већ вређаш једног старца. Ајде, ајде, продужи. Ја сам у апстиненцији. Ја већ две године немам никакве дужности. Идем уз војску као избеглица.
- КАЛАБИЋ: Не извлачи се Драгиша. Сад кад све иде наопако, ти би на пречац у чистунце. Пази мајку му. Где си био Драгиша: нигде. Шта си радио Драгиша: ништа. Не ваља ти тај посао. То ти може нашкодити.
- ВАСИЋ: Знам ја шта значи "то ти може нашкодити". Лепо богами, доживео сам ево, да ми командант Горске гарде прети ликвидацијом зато што говорим истину.

- КАЛАБИЋ: Говорио си ти и Дражи истину и види се колико ти је веровао.
- ВАСИЋ: Имао бих ја хиљаду корисних ствари да кажем и теби и генералу Дражи Михаиловићу! А то, што није хтео да ме чује, то је његова ствар. Зато сам се и склонио. Као што видиш, без мене је наше војно и политичко вођство потпуно дорасло историјском задатку.
- КАЛАБИЋ: Пази само да не умреш од скромности, молим те. Остави сад то, хајде, чекамо те на састанку.
- ВАСИЋ: Желим вам срећан рад. Само ви уживајте у музици. Ко зна, можда ћу и наићи, али мораћу на прстима, да вам не прекидам концерт, да... да..

Васић узима столицу и одлази у своју собу. Свејло у дубини сцене осветљава кафану. На сцени су Смиљанић, Недић, Милошевић и Рачић. Улази Калабић.

- РАЧИЋ: Уђи Никола чекали смо те, па да почнемо. Господо... Молим вас господо. Тренутак пажње. Пуковник Палошевић само што није стигао. Молим вас имајте разумевања. Он је ипак представник Врховне команде.
- СМИЉАНИЋ: Које Врховне команде? Које, питам?
- РАЧИЋ: Шта мене питаш, откуд ја то знам?!
- СМИЉАНИЋ: Кога да питам? Па ти си, Драгославе Рачићу, командант Србије, ваљда ти знаш којој команди припада тај пуковник Палошевић.
- РАЧИЋ: Дај, бре Смиљанићу, аман бог, и онако ми се смркло пред очима. Шта знам ја ко кога овде преводи жедног преко воде!
- СМИЉАНИЋ: Па добро, је ли он из команде Драже Михаиловића којим иначе командује пуковник Мак Дауел, а преко Маковог рамена Рузвелт, или је пак из команде Борисава Ристића којим командује хрватски бан Шубашић у присуству извесног маршала Титоа а из дубоке сенке краљ Петар коме суфлира Черчил односно, другим речима, Стаљин.

Смех. Улази пуковник Палошевић. Сви су збуњени, зашечени.

- ПАЛОШЕВИЋ: Чуо сам шта сте рекли, Смиљанићу. У реду је, не замерам вам. Наша ситуација је у ствари трагична.
- РАЧИЋ: Господине пуковниче...

- ПАЛОШЕВИЋ: Пустимо сад формалности Драгославе, није време за протокол и стројево правило. Ја сам овде да поразговарамо као људи и да видимо шта нам је даље чинити.
- СМИЉАНИЋ: Ја сам, господине пуковниче, командант Шумадијске групе корпуса. Мобилисао сам и ставио под своју команду десет хиљада људи. Ни једне једине униформе немам, почеле су кишце, немам шаторских крила, немам ћебади, немам топле и непромочиве обуће. Педесет дана се ја потуцам по Србији и вучем овај народ са собом. Куда? С ким? Против кога?
- ПАЛОШЕВИЋ: Циљ ове конференције и јесте да размотримо ситуацију и да се договоримо шта и како даље.
- СМИЉАНИЋ: Реч договорити се, не постоји у Ратној служби. Не знам откуд сад то? Врховна команда, ваљда, наређује а команде и штабови потчињених јединица и установа извршавају наређења.
- КАЛАБИЋ: Сад треба да се договарамо, а док је било времена, нико нас ништа није питао.
- МИЛОШЕВИЋ: Десетине и десетине официра је изведено пред преки суд и стрељано због непослушности. Захтевана је строга субординација.
- ПАЛОШЕВИЋ: Да ли ја ово могу да схватим као побуну и одрицање послушности Краљу и Врховној команди?
- СМИЉАНИЋ: Није ово побуна, пуковниче, него пометња. Војска је војска. Немојте уносити никакве новотарије кад томе није време.
- МИЛОШЕВИЋ: Дозволите молим вас, двадесет деветог августа Краљ указом смењује Дражу, првог септембра се проглашава општа мобилизација а једанаестог септембра поставља се Борисав Ристић за министра војске и начелника Врховне команде. Тринаест дана, у најкритичнијем периоду, у доба опште мобилизације, за коју смо се спремали четири године, војском нема ко да командује. А за то време црвени, преко Дрине, плаве Србију. Прошли су као кроз сир, без борбе, такорећи.
- КАЛАБИЋ: То је само доказ да смо изиграни. Не треба никакве велике памети да би се то разумело. Ми смо одређени да послужимо Хрватима да поново, као у прошлом рату, пређу на страну победника. Дража је смењен да би на

његово место дошао туњави Ристић. И шта је главни учинак ове смене? То што ће се наша војска поцепати на оне који су за Дражу и на оне који су за Краља. То је, бре, провидно. Није им доста што су нас поцепали на четнике и на партизане, сад хоће и четнике да изделе.

ПАЛОШЕВИЋ: Сви сте ви, осим Калабића, професионални официри.

СМИЉАНИЋ: Јесмо, па шта?

ПАЛОШЕВИЋ: Ништа, хоћу да кажем да су ово ноторне ствари. Врховни командант по уставу је Краљ.

СМИЉАНИЋ: Добро.

ПАЛОШЕВИЋ: Краљ даје мандат влади па тако и министру војном, Краљ именује начелника штаба Врховне команде.

СМИЉАНИЋ: Да.

ПАЛОШЕВИЋ: Е онда ја збиља не знам о чему је овде реч. Ако је уставни поредак на снази и ако нема државног удара и револуције, онда се крајева воља мора поштовати. Док год се та воља поштује уставни поредак се држи а и ми у њему. Без устава ми смо ништа. Остајемо и без части и без достојанства.

СМИЉАНИЋ: Другом ви то Палошевићу! И сами знате да Краљ сада не мисли својом главом.

ПАЛОШЕВИЋ: Није он баш тако беспомоћан као што мислите, он је окружен нашим људима.

СМИЉАНИЋ: Којим људима, каквим људима?

ПАЛОШЕВИЋ: Какви су да су, бољих немамо. То су све искусни политички људи. Бољих немамо, чујете ли. Међу њима је ваљда наша најумнија глава у овом веку – Слободан Јовановић. Нећете, ваљда да кажете да и он није у реду?

КАЛАБИЋ: Али није на власти. Био је па га сменили. Довели некаквог Пурића а сад хрватског бана Шубашића. Хрват – да нам кућу држи! Е, јебем те земљо, шта си дочекала!

МИЛОШЕВИЋ: А наш Дража седи у Прањанима. Отупео, отрнео, има неких десетак, двадесет људи који су уз њега остали из чисте навике.

ПАЛОШЕВИЋ: Тако је како је, зар је мало пензионисаних и смењених генерала, једни долазе други одлазе, то је природно и то се дешава у свим војскама. Није све исто што је и било,

околности су се промениле. Врховна команда хоће да чује и вашу реч. Зато сам овде. Ви сте у народу, пратите како народ реагује.

КАЛАБИЋ: Ма какав народ! Шта, бре, знају сељаци о светској политици. Сељачија сада мисли само о томе како да претури зиму преко главе.

ПАЛОШЕВИЋ: Није баш тако, Никола.

КАЛАБИЋ: Е, баш је тако. Или сам ја сретао неке погрешне сељаке или је баш тако како кажем.

НЕДИЋ: Ми можемо само да се лажемо. Врховна команда није прозрела намере комуниста: провући се кроз наш фронт без борбеног додира, заобићи немачке гарнизоне, заобићи Недића, Љотићеве Добровољце и у најкраћем времену стићи на границу. И јасно: они тада дочекују Русе.

ПАЛОШЕВИЋ: А шта сте очекивали господо? Руси су и званично на страни наших противника. Саопштење Телеграфске агенције Совјетског Савеза од 28. септембра 1944. године говори о споразуму између Националног комитета ослобођења Југославије и совјетске Врховне команде.

МИЛОШЕВИЋ: Знамо и то Палосевићу, то је оно кад Црвена армија моли партизане за дозволу да пређе границу ради вођења операција?

ПАЛОШЕВИЋ: Управо то. И да ће се задржати само онолико времена колико буде потребно.

КАЛАБИЋ: Једно пет стотина година.

РАЧИЋ: Дакле: нападамо!

ПАЛОШЕВИЋ: Кога то?

РАЧИЋ: Русе.

ПАЛОШЕВИЋ: Ја то уопште нисам рекао. Је ли ко чуо да сам то рекао? Зашто би ми нападали Русе?

РАЧИЋ: Ако ми не нападнемо њих, напашће они нас. А и напали су. Заробили су Пилетића у Крајини, заробили Раковића у Крушевцу. Ови наши несретници полетели им у загрљај, а они, цап, па за певало. Руси су ту, ту су и ту и остају.

ПАЛОШЕВИЋ: Па ваљда, осим Руса, има још ко на свету. Ту су Американци, Енглези. Они неће допустити.

- КАЛАБИЋ: Ама шта они имају да допуштају или не допуштају. Неко ко има десет милиона људи под оружјем може да чини шта му је воља и да се ни на кога не осврће.
- МИЛОШЕВИЋ: Еј, народе, пуче ми глава. Дај да зовемо чичу Драгишу Васића, он је правник, он зна.
- РАЧИЋ: Неће. Звао сам га.
- НЕДИЋ: Па сад, ако неће и не мора.
- РАЧИЋ: Ено вам Стевана Мољевића, каже. Нека он са вама слуша музику, ја нећу.
- НЕДИЋ: Ето, видите! Наши мудраци се међусобно гризу као псићи у штенари. Око тричарија. Око будалаштина. Ни око чега. Па добро, шта хоће тај Васић? Неће да слуша музику.
- ПАЛОШЕВИЋ: Молим вас, господе, овај разговор ипак мора имати неку званичну форму. Не можемо овако. Ако допустимо да нас захвати малодушност и пометња, тек онда смо готови.
- СМИЉАНИЋ: Али ми треба нешто да предузмемо, да чинимо. Шта? Шта?

Улази Васић.

- ВАСИЋ: Да бежимо. То ћемо да радимо. Да распустимо ову децу коју смо мобилисали а ми да кренемо негде према западу. Уз мало среће можда се можемо докопати Италије или Аустрије. Једно је јасно: против Руса се не можемо тући, нити се њима на веру предати.
- ПАЛОШЕВИЋ: Господине Васићу! Ово је нечувено, ја немам речи. Ви предлагете да извршимо самоубиство.
- ВАСИЋ: Нисам чуо шта сте ви предлагали, господине пуковниче. Једино знам да хоћете да нас испоручите Черчилу и хрватском бану Шубашићу, својим новим газдама. Треба да им улетимо као пилићи у шаке, овако комплетно.
- ПАЛОШЕВИЋ: Рат траје, Немци су још ту а ви предлагете да распустимо војску.
- СМИЉАНИЋ: А шта да радимо са толиком војском? Ако држимо силу од сто хиљада људи, онда тих сто хиљада треба хранити сваки дан, понављам, сваки дан. Дневне потребе су: осам вагона брашна, десет вагона кромпира, пет тона пасуља, три тоне масти, два вагона меса, да не помињем лук, со, зачине.

- НЕДИЋ: Е, о томе треба да разговарамо.
- СМИЉАНИЋ: Ако не будемо имали шта зимус да једемо тамо где будемо отишли, неће им требати против нас ни авиони ни тенкови.
- РАЧИЋ: Имамо позив из Црне Горе од Павла Ђуришића. Он тврди да има пуна складишта хране и дувана. Кад је пала Италија, очистио је њихова складишта.
- НЕДИЋ: Ђуришићев предлог треба озбиљно размотрити. Павле је частан официр и поштен човек. Држи до образа.
- КАЛАБИЋ: Никоме унапред не верујем. Шта ја знам какве су његове комбинације. Можда је у питању клопка. Зар је мало оних који су променили страну у овом рату? Павле је то већ једном урадио. Зар не Драгиша?
- ВАСИЋ: Биће да је тако како ти кажеш Никола.
- РАЧИЋ: Слажем се да треба да будемо опрезни. Имамо начина да проверимо. Ако изаберемо Црну Гору, предности су очигледне. Ту се, у оном беспућу, можемо држати и са овим лаким наоружањем којим располажемо. Ту је и близина лука, ако дође до искрцавања.
- ВАСИЋ: Неће доћи. Нико неће доћи. Неће се појавити никакве беле лађе нити да кога доведу а још мање да кога одведу. Ми њима нисмо важни, ми никоме нисмо важни. Неће нас одвести ни према Крфу ни према Бизерти. Узећемо Србији још сто хиљада људи у најбољем добу. Напустићемо своју кућу и препустићемо је туђину. Стајаћемо тамо и буљићемо кроз маглу у пучину чекајући да се забеле енглеске лађе а лађе неће доћи.

На вратица се појави Сјасоје. Провири, опрезно, снисходљиво.

СПАСОЈЕ: Је ли сад по вољи? Охладиће се.

Рачић безвољно, ушучено климне главом. Сјасоје и Маца уносе храну. Неразговорни жамор.

МАЦА: Све је како сте ви желели господине. Трудили смо се. Спали смо с ногу, верујте. Изволите, видећете, чорба је од најбоље телетине.

Улази Морцула.

МОРЦУЛА: Поправили смо.

- РАЧИЋ: Хвала богу.
(Узима радиограм)
Ајде сад. И немој да чекаш. Ни секунда. Чим стигне нешто ново, дај шифранту и да ми се одмах достави.
- МОРЦУЛА: Разумем, господине мајоре.
Морцула излази.
- РАЧИЋ: “Тетас”.
- НЕДИЋ: Београд?
- РАЧИЋ: Да. Јавља о веселју.
- НЕДИЋ: Радују се.
- РАЧИЋ: Коло код Михаиловог споменика, коло пред Скупштинском, трубачи на Теразијама.
- СМИЉАНИЋ: Нека. Пропиштаће они мајчино млеко кад их комунисти прикљеште.
- КАЛАБИЋ: Коњи! Угледали бич. Спазили самар па ржу.
- МИЛОШЕВИЋ: Стока, стока.
Улази наредник Баралић са Маријом.
- РАЧИЋ: Шта је сад ово?
- БАРАЛИЋ: Господине мајоре, наредник Баралић.
- РАЧИЋ: Шта хоћеш од мене? Ко ти је ова?
- БАРАЛИЋ: Господине мајоре, затекао сам је како брба и коломати по ходницима, а мени је поручник Рапајић реко да добро припазим да се ко овуда не мота. То је, кажу, нека важна личност, познаје Васића. Рапајић вели да је то нешто мало теретније за његову памет. О томе, вели, мало веће капе треба да одлуче, шта ће и како ће. Каже, води је ходником право, па друга врата лево и ево ту сам, знам да бројим.
- РАЧИЋ: Нешко, зар се нисмо лепо договорили, да се хотел испразни? Ко је био за то задужен?
- НЕДИЋ: Рапајић.
- РАЧИЋ: Опет Рапајић! Ко је тај Рапајић? Ко је Рапајић? Где год одигнеш камен – све сами Рапајићи.
(Смеје се)
Пази ово, ово ми је стварно добро: све сами Рапајићи. Све се то укрцало код нас као у Нојеву барку. Познајете ли ви ову жену господине Васићу?

- ВАСИЋ: Да, то је ћерка једног мог клијента, трговца из Београда.
- РАЧИЋ: Ово је врло непријатна ствар, господине Васићу. Зашто јој нисте рекли да напусти хотел док смо ми ту? Како ја могу да знам да ли је она чула нешто што није требало да чује?
- ВАСИЋ: Ама не, Рачићу, забога, она је хтела нешто сасвим друго.
- РАЧИЋ: Шта друго?
- ВАСИЋ: Мени је незгодно да то кажем, поверила ми се.
- ПАЛОШЕВИЋ: Глава је овде у питању, Васићу, глава. Нема те адвокатске дискреције, разумете ли ви то? Не можемо да је пустимо да иде тек тако. Ово је ипак званична конференција. Жао ми је, али тако је.
- ВАСИЋ: Ја гарантујем за њу!
- РАЧИЋ: А за вас? Ко гарантује за вас? Да чујемо, можда Русија?
- ВАСИЋ: Шта? Шта сте рекли? Шта сте рекли?
- РАЧИЋ: Чули сте ваљда шта сам рекао, пуковниче. Стари сте али нисте толико глуви. И наше везе раде. Јесте да тонемо, али перископи нам још увек вире.
- ВАСИЋ: Ви то мени! Мени, који сам био заменик вође покрета.
- РАЧИЋ: Био, Драгиша, био па се истопио. А и вођа је отишао. Мољевић је на време открио који сте ви голуб превртач.
- ВАСИЋ: Ви то мени? Мени? Три рата Србије сам ја издржао у рову, док си ти пишао у пелене Рачићу! И сада, када ми се пред очима руши све оно за шта сам изгубио своју младост, ти мени говориш о Русији! Ти мени о Русији? Јесте Рачићу, Русија је у мени духовно присутна, ако уопште знаш шта то значи. Тачно је, узбуђивао сам се руском земљом, руском брезом крај које је пао Пушкин! Чезнуо сам за њеном ширином и њеним пространством. Веровао сам да из њене дубине потиче и ова наша, српска душа! Говорио сам о томе на сва уста. Писао сам о вези Русије и светосавља. Са том беседом сам отворио и конгрес у селу Ба. Знам ја, Рачићу, да ова, црвена Русија нема са тим везе, знам ја да црвена Русија није прихватила наш покрет! Али зато није крива само идеологија него и наша глупост и наша необавештеност. Са мало памети данас смо могли бити међу победницима...

- РАЧИЋ: На Равној Гори је била наша памет, господине Васићу! Ви сте ваљда били идеолог војске у отаџбини! Шта је остало од те памети? Где се распршила та памет?
- ВАСИЋ: Распршила се по Европи Рачићу, расула се по Србији, испарила у нашој неслози! Ти мислиш да не знам шта је тај твој Мољевић дошаптавао Дражи о Драгиши Васићу? Да сам саботер и руски човек. Ја саботер? Ја, који сам две године на Равној Гори делио само патњу са Чичом. И то у време кад је цео свет писао о нама, када нисмо били оно што смо сада. А ти си Рачићу командант овога што смо ми сада! Овога... Он мени... Мољевић... Мољевић и његова слепа вера у Енглеze! Ето вам ваших Енглеза Рачићу, ето вам нашега лорда Черчила! Он мени.
- ПАЛОШЕВИЋ: Добро, добро... молим вас... ово је ипак некаква конференција....
- ВАСИЋ: Он мени..
- МАРИЈА: Господо... господо... немојте молим вас, због мене... Немојте се због мене свађати. Овде сам да бих замолила господина Васића да ми обезбеди место у америчком авиону. Нећу да чекам комунисте. Не желим да живим у земљи у којој они владају.
- РАЧИЋ: Аааа... значи то је то... Е, па то је нешто сасвим друго.
- ВАСИЋ: Он – мени!
- КАЛАБИЋ: Добро, бре, Драгиша, мајку му! Он теби, он теби! Рекао па рекао. Ниси ни ти њему остао дужан. Пустите сад то. Да решимо ово Рачићу. Ако сам ја добро разумео, ова пчела би да измакне своју лепу гузу у крај, на суво и то је све. Па онда, брате да је пустимо.
- РАЧИЋ: И ја мислим да треба да је пустимо. Нека иде у Америку. Да, да, да у Аме – ри – ку! Америка од нас ништа боље није ни заслужила. Ова шкорпија ће упропастити живот бар једном Американцу.
(Смеје се)
Шкорпија, Никола, шкорпија а не пчела, завући ће она тамо неком своју отровну рилицу, кад тад. Ово ми је стварно добро. Ти наредниче одступи а ти, сејо, гледај да нађеш професора Мак Дауела. С њим ћеш ти лако. Од истог сте ви теста. Пуковниче Васићу, испратите своју штићеницу.

ВАСИЋ: Не зови ме пуковником, рекао сам ти!

Васић са Маријом излази.

СМИЉАНИЋ: Ау, бре... Шта му би.

РАЧИЋ: Ама такав је он, шта се чудиш. Све као тих, миран а кад га само мало боцнеш, скаче ко јарац. Зар не видиш да је већ испирио.

Улази Морцула са радиоџрамом.

МОРЦУЛА: “Вили”.

РАЧИЋ: Тако. Дај то овамо.

Морцула излази.

РАЧИЋ: Да видимо шта “Вили” каже. Аха, нема веселја код “Вилија”. Нема. Стрељају наше. Каже: доставићу списак стрељаних накнадно. Угојиће ти се списак, мој пријане. Значи у центру музика а на периферији рафали. По светлу једно, по мраку друго.

МИЛОШЕВИЋ: Користе гужву да помлате наше, онако ђутуре, без саслушања и суда.

РАЧИЋ: Нека Милошевићу, леба ти, какав суд, какви бакрачи.

МИЛОШЕВИЋ: Па то и кажем, какав суд. Ни Калабић није данас судио оном несрећном Русу, оном јадничку што се мотао по хотелу.

КАЛАБИЋ: А шта је требало? Да га пустим да ми овде вршља и прислушкује.

МИЛОШЕВИЋ: Могао си барем да питаш ко је он?

КАЛАБИЋ: Па ко је, маршал Буџони? Уместо, бре уво, на врата и слуша. Шпијунчина! Шта хоћеш? Да га пустим да коље по собама? Па ја сам своје најбоље људе изгубио на спавању. Момчине, бре, ко муње небеске. Прилегну после борбе у неко сено да одморе а сан не бира, превари свакога. Ујутру, будим се и нисам паметан: све Срби око нас, сви смо своји, а мој човек лежи преклан у сену. Еј, бреее... То ти је Србија у рату. У којем год селу заноћиш као да си у Радовањском Лугу. Зато сам и завео превентиву. Јеби ти то, што је сигурно, сигурно је.

НЕДИЋ: Ама, Никола, човече, то је неки јадничак, професор филолог, побегао од револуције у Русији, скрасио се овде, био портир некаквог пансиона у Приличком Кисељаку, ту одмах, у близини.

- КАЛАБИЋ: Невин, значи?
- НЕДИЋ: Невин ко суза. Где ће ти душа Никола.
- КАЛАБИЋ: Е, па баћушка, ниси имао среће. Прашћај, прашћај.
- ПАЛОШЕВИЋ: Господо, хоћемо ли икакве закључке извући? О чему да обавестим Врховну команду?

Гаси се свејло у кафани. Освејљава се ѿросценијум који ѿредсѿавља ѿредсобље. Појављују се Васић и Марија.

- МАРИЈА: Јесте ли чули, чика Драгиша, шта је он мени рекао? Тај пас ме је ујео за срце.
- ВАСИЋ: Ујео, ујео. Могао је да нареди и да вас убију.
- МАРИЈА: Шта каже: Америка ништа од нас није боље ни заслужила... И то је њему духовито!
- ВАСИЋ: Духовито или не, свеједно, то вам је спасило живот. Рачић је такав. Али није то све. Он ће од тога да направи једну фину причицу за друштванце. Да вас је стрељао од приче не би било ништа.

Улази Вереѿић.

- ВАСИЋ: Марија, дете, ово је Вереѿић, мој послани. Он ће вас повезати са човеком који ће вас одвести Мак Дауелу. Млади сте, извући ћете се ви. Ја ћу својим путем. Својим путем и својом земљом. Страх ме је од те земље Марија, не осећам је под стопалима. Али то је што је, ту сам да истрајем.
- МАРИЈА: Чика Драгиша... Хтела бих много тога да вам кажем, како да вам се захвалим...
- ВАСИЋ: Све је у реду дете, све је у реду. Јеси ли спаковао ствари, Вереѿићу? Ускоро крећемо.
- ВЕРЕЋИЋ: Јесам, али...
- ВАСИЋ: Шта, али?
- ВЕРЕЋИЋ: Књиге...
- ВАСИЋ: Шта је са књигама?
- ВЕРЕЋИЋ: Нема места за књиге.
- ВАСИЋ: Како нема места?
- ВЕРЕЋИЋ: Паметније нам је да у ранац метимо које парче сланине, тврдог сира, белог лука, по који пар вунених чарапа и вунени шал...

- ВАСИЋ: Да метимо бели лук уместо књига?
- ВЕРЕЦИЋ: За тамо где идемо, кориснија је главица белог лука од стотине књига. Идемо у мокро и ледено. Чено белог лука ваља злата. Оба смо прешли Албанију, знамо. Ко је био паметан да набави и да тури у недра парче сланине и да га успут, кришом, помало као миш чимка, тај је на крај пута дошао, здрав и чио.
- ВАСИЋ: Нећемо, ваљда, поново преко Албаније?
- ВЕРЕЦИЋ: Мени све нешто личи. Писано нам је да се сваких двадесет-тридесет година у неку бежанију отискујемо. Не вреди нам да кукамо над својом судбином, него да гледамо како да преживимо. Да притегнемо опанке, па пут под ноге.
- ВАСИЋ: Добро, де, ради како си наумио. Стави тај бели лук, добро је то.
(Смеје се).
Да притуримо ту и глогов колац, ваљаће против ових вампира што нас кроз Србију вијају. Добро. Је ли стигао Скочајић?
- ВЕРЕЦИЋ: Ту је, напољу, чека.
- ВАСИЋ: Е, па добро. Нека вас бог прати дете.
- Пољуби Марију у косу.*
- МАРИЈА: Никада вам ово нећу заборавити, чика Драгиша. Преклињем вас, чувајте се.
- Марија и Верецић крену.*
- ВАСИЋ: Ваљда све ово, ипак, има неког смисла. Мора да има. Шта ли сам оно хтео, боже мој, шта ли сам хтео? А да, да мало и ја изађем, да прошетам, да удахнем још једном ноћ у Србији. Ко зна када ће ми се опет пружити прилика.
- ВЕРЕЦИЋ: Боље не излазите сами. Напољу је мрак, магла.
- ВАСИЋ: Опет. До кад ће ме давити та проклета магла.
- Марија и Верецић излазе. Улази Калабић. Осврће се и загледа околу.*
- КАЛАБИЋ: Опет си сам Драгиша? И опет ништа? Добро, добро. Твоја одлука. Ја ево дођох да се опростимо. Идем. Ако неко пита за мене, реци му да је Никола Калабић усмерио своју Горску гарду на азимут четрдесет и шест, нула, нула, на запад.

- ВАСИЋ: Знам, ти кад кажеш запад, мислиш на исток, или у крајњем случају на север, зар не?
- КАЛАБИЋ: На запад, Драгиша, на запад према Европи, и нећу се зауставити све до Лисабона. Кад стигнем, има да седнем на гат, да изујем цокуле и да умочим ноге у Атлантук, да ми рибице љубе жуљеве на табанима, да одбијам димове и да чекам енглеску фрегату, са белим једрима. Можда ће ипак стићи, Драгиша.
- ВАСИЋ: Само се ти надај... А мени видиш, недостаје Београд. Онај крај испод Саборне цркве. Тамо се увек смирим. И тамо ми је увек добро... Саборна црква се и сада уздиже у моме сећању. Некако... Сва витка и достојанствена. И док се ми овде газимо и гушамо, Београд ће да се шири и расте у висину.
- КАЛАБИЋ: Можда, али само у твојим књигама, Драгиша. Чувај се, потпуно си се одлепио од земље... То је гадно. Ако ти устребам, потражи ме на обали Атлантика.

Калабић одлази.

- ВАСИЋ: Не осећам ништа под стопалима. Не осећа се, некад се осећало. О господе...
- У дубини се њали свейлосиј. Музичари свирају Монџијев чардаш. Васић засијаје збуњен и конџерниран.*

- РАЧИЋ: Само мало стрпљења господине Васићу. Само мало добре воље! Овај Монџијев чардаш, једну фину, једну отмену ствар, плаћа у вашу част лорд Черчил, једанаести или дванаести војвода од Марлбороа! А сада туш!
(*Кайела ѡресџане са чардашем и свира џуш*)
Замолио бих наше уметнике да се мало одморе. Господин Васић није љубитељ музике у овим ратним приликама.
(*Музичари излазе. Рачић долази на ѡросценијум до Васића и ухваџи ѓа ѡод руку*)
Мало сте јели, а крећемо за непун сат.

Васић одсуџино крене у дубину и седне за сџо.

- РАЧИЋ: Донесите за пуковника врућу чорбу.
- ВАСИЋ: Не зовите ме пуковником.
- РАЧИЋ: Опростите, опростите молим вас.. Донесите за нашег уваженог академика чорбу. Сваки прави мамурлук мора да се лечи киселом телећом чорбом.

Послуђа доноси јело. Васић два џри џуџа џринесе каџику усџима и одложи је. Туџо зури исџред себе.

КРАЈ